

Sara Kämäräinen

Perhearviointimallin käytäntöjä

- Jyväskylän lastensuojelua kehittämässä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (amk)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

11.4.2016

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Sara Kämäräinen Perhearviointimallin käytäntöjä – Jyväskylän lastensuojelua kehittämässä 48 sivua + 1 liite Kevät.2016
Tutkinto	Sosionomi (amk)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaaja	lehtori Katja Ihamäki lehtori Seija Mäenpää
<p>Opinnäytetyö on Jyväskylän lastensuojelulle tehtävä tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka aiheena on perhearviointi –työmenetelmä. Opinnäytetyön tavoitteena on kerätä tietoa työelämän käytännöistä, ja selvittää miten perhearviointia on lastensuojelussa hyödynnetty. Tämän ohella opinnäytetyössä selvitetään, mitä asioita perhearviointin tekemisessä tulee huomioida. Opinnäytetyön teoriaviitekehys käsittelee kehittämistoimintaa, sosiaalipalveluiden kehittämistä sekä lastensuojelupalveluiden laatua. Kehittämistä kuvataan tarkemmin työyhteisö- ja toimijälähtöisen kehittämisen teorioiden kautta.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus jonka menetelmänä on teemahaastattelu. Haastattelutavat ovat perhearviointi-työmenetelmää käyttäneitä työntekijöitä. Heitä osallistui kolmesta eri organisaatiosta yhteensä kuusi. Haastattelutavat ovat kaikki suorittaneet ammattikorkeakoulu-tasoisien sosionomitutkinnon, ja heistä neljä on käynyt perhearviointi-koulutuksen.</p> <p>Haastattelun ja aineiston teemat käsittelevät perhearviointi-työmenetelmän käytäntöä työntekijän, asiakkaan, itse työmenetelmän ja siihen liittyvien muiden palvelujen ja verkostojen, sekä työn kehittämisen kautta. Aineisto muodostaa myös uuden, työntekijöiden sekä asiakkaiden kokemuksia käsittelevän teeman.</p> <p>Tulosten keskeisimmiksi huomioiksi muodostuivat perhearviointimallin käyttökelpoisuus erilaisten lastensuojelun tilanteiden, ympäristöjen ja asiakkaiden kanssa. Työmenetelmää sovelletaan niin strukturoituna mallina kuin erilaisina osina muuta työtä. Erilaiset käyttötarkoitukset vaikuttavat jälleen käytännön suunnitteluun sekä toteutukseen. Perhearviointissa huomioitaviin tekijöihin nousi näiden myötä juuri resurssit: työntekijöiden määrää sekä työhön käytettävää aikaa koskevat kysymykset. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että varsinkin perhearviointin strukturoidun mallin käyttäminen edellyttää työntekijöiltä sitoutuneisuutta ja aikaa suoriutua työn erilaisista vaiheista, joista päällimmäisenä dokumentaatio.</p> <p>Opinnäytetyössä ei esitetä tyhjentävää kuvausta perhearviointin käytännöstä. Tuloksista voidaan kuitenkin nostaa yhteistyökumppaneita hyödyttäviä havaintoja, joiden avulla voidaan reflektoida lastensuojelun perheohjauksen käytössä olevaa perhearviointia, ja punnita työmenetelmän käyttöön ottoa myös perheiden päiväkontoutuksen puolella.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, perhearviointi, sosiaalipalvelut, kehittämistyö

Author(s) Title	Sara Kämäräinen Family Assessment in Practice – Developing Child Welfare
Number of Pages Date	48 pages + 1 appendix Spring 2016
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor	Katja Ihamäki, Senior Lecturer Seija Mäenpää, Senior Lecturer
<p>The purpose of this study was to research the use of the Family Assessment method in practise for Jyväskylä City Child Welfare. The primary objective was to gather information about practices at workplace, and to find out how the method was used in child welfare. The secondary objective was to find out what issues should be considered when doing Family Assessment. The framework of the thesis is research and development in the field of social services and the quality of child welfare services. Development is described through work community and agent oriented development theories.</p> <p>The thesis is a qualitative research, which was carried out by semi-structured theme interviews. The interviewees were workers who have been using the Family Assessment-method. There were six participants from three different organisations. All interviewees are Bachelors of Social Services, and four of them have been educated in Family Assessment.</p> <p>Themes of the interviews include worker, service user, working method, associated services and networks, and method development. Database compiles a new theme that includes both the workers' and users' experiences.</p> <p>The main conclusion of the thesis is that Family Assessment can be used in a variety of child welfare situations, environments and users. The method can be used as a structured model or applied as part of another framework in child welfare. These different purposes affect the planning and execution of this method. The use of different resources raised many questions, especially the number of employees and time used for the method. According to the results, the use of a structured model requires commitment and time from the employee to complete the different stages, mainly documentation.</p> <p>This thesis does not give a full description of the practice of Family Assessment method. The results can be utilized by cooperation partners to evaluate the method used in child welfare family work, and possibly consider to establish this method also for daytime family rehabilitation.</p>	
Keywords	child welfare, Family Assessment, social services, development

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lastensuojelu	3
2.1	Lastensuojelulaki	4
2.2	Lastensuojelun tukitoimenpiteet	5
2.3	Perhetyö	6
2.4	Perhekuntoutus	7
3	Perhearviointi	9
3.1	Perhearvioinnin osatekijät	10
3.2	ArVo -perheohjauksen työmalli	12
4	Kehittämistoiminnan lähtökohtia	16
4.1	Tutkimuksellinen kehittäminen	16
4.2	Työyhteisölähtöinen kehittäminen	18
4.3	Toimijalähtöinen kehittäminen	19
5	Lastensuojelupalvelun kehittäminen	21
5.1	Sosiaalipalveluiden kehittäminen	21
5.2	Lastensuojelupalveluiden laatu	22
6	Tutkimuskysymys	25
7	Opinnäytetyön toteutus	26
7.1	Osallistujat	26
7.2	Teemahaastattelu	27
7.3	Sisällönanalyysi	28
8	Tulokset	30
8.1	Työntekijä	30
8.2	Asiakas	32
8.3	Työmenetelmä	33
8.4	Muut palvelut ja verkostot	34
8.5	Työn kehittäminen	35
8.6	Perhearviointi kokemuksena	36
9	Johtopäätökset	39

10	Pohdinta	44
	Lähteet	46
	Liitteet	
	Liite 1. Teemahaastattelu	

1 Johdanto

Opinnäytetyön aihe sijoittuu lastensuojelun sekä kehittämistoiminnan kontekstiin, joiden viitekehyksessä tarkastelen perhearviointi-työmenetelmää. Työn tavoitteena on kerätä tietoa työelämän käytännöistä perhearvioinnin käyttöön liittyen. Opinnäytetyön myötä kerätyllä tiedolla on tarkoitus kehittää Jyväskylän kaupungin lastensuojelun perheohjauksen sekä perheiden päiväkontoutuksen työtä.

Perhearviointi on ollut Jyväskylän kaupungilla käytössä lastensuojelun avohuollon palveluna syksystä 2013 lähtien. Jyväskylässä perhearviointia tarjotaan ArVo – Arjen Voimavarat – nimisenä perhetyön mallina, jonka parissa työskentelevät perhearviointikoulutuksen käyneet perheohjauksen työntekijät. Vuoden 2015 ja 2016 vaiheessa avautuneessa perheiden päiväkontoutuksessa, Paatissa perhearviointi-työmenetelmä ei ole vielä käytössä. Päiväkontoutusyksikkö kuitenkin ilmaisi kiinnostuksensa työmenetelmän käyttöön ottoa koskien. Aiheesta käymiemme keskusteluiden perusteella päätimme yhdessä perheohjauksen sekä päiväkontoutuksen kanssa toteuttaa perhearviointia käsittelevän opinnäytetyön.

Perhearviointia käsittelevä ja lastensuojelua kehittävä opinnäytetyö asettuu yhteiskunnalliseen kehykseen osallistumalla lastensuojelua sekä sen kriteereitä käsittelevään diskurssiin. Kohteena on tässä yhteydessä paikallinen työn ja työmuotojen kehittäminen, jotka liittyvät olennaisesti osaamisen ja ammattitaidon myötä syntyvään lastensuojelun laatuun. (Lastensuojelun laatusuositus 2014: 28.) Opinnäytetyön tuoma arvo perustuu osin myös siihen, että nimenomaisen perhearviointityömenetelmän käytännön hyödyntämiseen liittyvää tutkimustietoa on vielä varsin vähän.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset hakevat vastausta siihen, miten perhearviointia on lastensuojelussa käytetty, ja mitä sen käytössä tulisi huomioida. Työn tarkoitusta taustoitetaan avaamalla lastensuojelua lainsäädännön ja sen tukitoimien puitteissa. Näiden ohessa kerrotaan myös kontekstiin kuuluvista perhetyöstä ja perhekuntoutuksesta. Pohjustuksessa on käsitelty niin ikään itse aiheena olevaa perhearviointi-työmenetelmää ja sen jyvskyläläistä toteutusmallia, eli ArVo –työtä.

Työn tarkoitus huomioiden käyn teoriaviitekehyksessä läpi kehittämistoimintaa yleisesti, ja syvennän aihetta tutkimuksellista kehittämistä käsittelevässä osiossa. Konkretisoin

opinnäytetyön kehittämisorientaatiota työyhteisö- ja toimijälähtöisen kehittämisteorian kautta. Opinnäytetyön teoreettisiin näkökulmiin lukeutuu myös sosiaalipalveluiden kehittäminen ja lastensuojelupalveluiden laatu.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisen tutkimuksen keinoin teemahaastattelua hyödyntäen. Työelämän käytäntöjä tutkittaessa ja kokemukseen perustuvan tiedon etsinnässä haastateltaviksi haettiin perhearviointia työssään käyttäneitä työntekijöitä eri yhteyksistä. Opinnäytetyöhön osallistui kolmesta eri organisaatiosta yhteensä kuusi työntekijää. Keskustelimme osallistujien kanssa perhearviointi-työmenetelmän käytöstä viiden teeman kautta. Näitä ovat työntekijä, asiakas, työmenetelmä, muut palvelut ja verkostot sekä työn kehittäminen. Kerätystä aineistosta nousi lopulta myös kuudes, työntekijöiden sekä asiakkaiden kokemuksia käsittelevä teema, joka sai nimen ”perhearviointi kokemuksesta”. Olen esitellyt aineistosta nousevat tulokset teemoja hyödyntäen, joita tarkastelen edelleen johtopäätelmissä käyttämäni teoriaviitekehukseen peilaten. Esitän yhteistyökumppaneille johtopäätelmien ohessa konkreettisia kehittämisideoita. Päätän opinnäytetyöni pohdintaan, jossa arvioin opinnäytetyöprosessia kokonaisuudessaan.

2 Lastensuojelu

Lastensuojelun tehtävät voidaan jakaa kolmeen osaan, joiden tarkoituksena on vaikuttaa yleisesti lasten kasvuoloihin, tukea vanhempia kasvatuksessa ja suojata lasta varsinaisten suojelutehtävien kautta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee lastensuojelua myös lapsi- ja perhekeskeisen suojelun puitteissa, joilla käytännössä tarkoitetaan avo-, sijais- ja jälkihuollon tukitoimia. Lastensuojelua tehdään näiden ohella myös ennaltaehkäisevästi erilaisten peruspalveluiden, kuten terveydenhuollon, päivähoidon ja koulun sekä nuorisotyön piirissä. (Mitä on lastensuojelu? 2016.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kokoamaan Lastensuojelu 2014 -raportti on koostunut luvut vuoden 2014 aikana tapahtuneista lastensuojelun asiakkuuksista. Raportin mukaan kiireellisten sijoitusten määrä väheni edellisvuodesta 10 % (sijoituksia 3 773), osoittaen selkeää taitosta kokonaisuudessaan nousujohteiseen 2000-luvun kehitykseen. Huostassa olevien määrä laski 1,4% (10 675). Kodin ulkopuolelle sijoitettujen kokonaismäärä oli yhteensä 17 958 lasta, joiden määrä laski vuodesta 2013 vajaan prosentin. Näistä sijoitetuista lapsista yli puolet asuivat sijaisperheissä, joista 13 % oli sukulais- ja läheisperheitä. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin 63 707 lapsesta. Avohuollon asiakkuuksia oli 90 296, joista uusia 43 %. Kasvua vuoteen 2013 nähden oli prosentin verran. (Lastensuojelu 2014.)

Lastensuojelun keskusliiton sekä Talentian tuottamassa ”Olisiko jo tekojen aika?” (2013) –tutkimuksessa kysyttiin lastensuojelun asiakastyössä olevilta työntekijöiltä lastensuojelun nykytilasta. Työntekijöiden vastauksista ilmeni mm. huoli ehkäisevien ja avohuollon palveluiden ohueksi jäävästä tuesta. Keskusteluun nousivat riittämättömäksi koetut kuntouttavat hoito- ja terapiapalvelut, jonka taustalla vaikuttaviksi syiksi nimetään riittämätön viranomaisten välinen yhteistyö. Näiden ohella työntekijät ovat kokeneet lastensuojelun sekä sen kehittämisen jääneen niin sanotusti jalkoihin resurssipulassa kamppailevissa kunnissa, joissa ongelmia ilmenee esimerkiksi täydennyskoulutuksen puutteina sekä kohtuuttomina asiakasmäärinä. Vastauksissa pohdittiin asiakkaiden näkökulmaa sirpaloituneen sekä riittämättömän palvelujärjestelmän suhteen, jonka lisäksi varsinainen asiakastyössä ihmisten aito kohtaaminen loistaa poissaolollaan. Riittävään lastensuojeluun kuuluu työntekijöiden mielestä lapsen konkreettinen näkeminen. (Sinko – Muuronen 2013: 37-38.)

Edellä mainitussa tutkimuksessa esitetään työntekijöiden taholta myös muutamia kehitysehdotuksia, jotka kiinnittävät huomion asiakkuuden perusteisiin (Sinko – Muuronen 2013: 38). Tähän lastensuojelun nykytilaan vaikuttavaan seikkaan liittyy uudistuneet perhepalvelut, joilla pyritään vastaamaan juuri kuormittuneeseen palvelutarpeeseen madaltamalla kynnystä avun piiriin hakeutumisessa. Uudistusten myötä esimerkiksi perhetyö ja kotipalvelu on määritelty ilman lastensuojeluasiakkuutta saatavaksi tueksi. (Sosiaalihuoltolaki uudistuu – Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014).)

Suomen sosiaali ja terveys ry esittelee Sosiaalibarometri 2015 -julkaisussaan kuntien sosiaali- ja terveysjohtajien, sekä Kelan ja TE-toimistojen johtajien arvioita sosiaali-, terveys- ja työllisyyspolitiikan uudistuksesta ja kansalaisten hyvinvoinnista. Barometrissa käsitellään uudistusten vaikutusta myös lastensuojeluun. Tutkimukseen osallistuneiden johtajien mukaan lastensuojelu ja sen asiakkaiden hyvinvoinnin tilanne on melko hyvä. Tulevaisuuteen positiivisimmin vaikuttaisivat suhtautuvan asukasmääriltään suurempien alueiden johtajat. Tutkimuksen perusteella Suomen sosiaali ja terveys ry yhdessä Lastensuojelun keskusliiton kanssa haluaisivat kiinnittää päätöksen teossa systemaattisemmin huomiota suoriin ja välillisiin lapsivaikutuksiin. Suosituksissa viitataan myös palveluiden hankintaan liittyvän osaamisen edistämistä, erityisesti lapsilähtöisyyden kannalta. (Hakkarainen - Londén - Peltosalmi 2015: 85.)

2.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon tehtävä perustuu lastensuojelulain henkeen, jonka mukaan lailla turvataan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Kasvatusvastuu on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla, mutta tarpeen vaatiessa on lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisen tuettava heitä ja ohjattava heitä tuen piiriin, jotka heille lain mukaan kuuluvat. Lain keskeisiin periaatteisiin kuuluu lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden turvaaminen. Lapsen oikeuksiin nähdään kuuluvaksi ikään ja kehitystasoon nähden asianmukainen ymmärrys ja huolenpito, toiveita vastaavan koulutuksen saaminen, henkinen ja fyysinen koskemattomuus, itsenäistyminen ja osallisuus itseään koskevissa asioissa sekä päätöksissä.

Lastensuojeluun lukeutuu lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Palvelut voidaan jakaa karkeasti avo-, sijais- ja jälkihuollon mukaan, joiden piirissä toimiminen edellyttää lastensuojeluasiakkuutta sekä asiakassuunnitelman laadintaa. Kunnat ovat vastuussa palveluiden järjestämisestä sisällön ja laadun tarpeen mukaan.

Lastensuojeluasiakkuus voi alkaa lapsen oman huoltajan huolesta, ja hakeutumisesta sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen luo. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa. Lasten sekä perheiden kanssa työnsä puolesta tekemisissä olevat viranomaiset ovat velvollisia siihen automaattisesti tehtäviensä puolesta. Saapunut ilmoitus käsitellään, jonka jälkeen päätetään ryhdytäänkö tekemään selvitystä vai ei. Selvitys voi johtaa asiakkuuden alkamiseen, joka puolestaan edellyttää lapsen vaarantuneita kasvuolosuhteita tai niiden riittämättömyyttä lapsen terveyteen ja kehitykseen nähden, taikka lapsen käytöstä joka vaarantaa hänet itsensä. Ehtoihin kuuluu myös lain mukaisten palveluiden sekä tukitoimien tarve.

Lastensuojelussa ratkaisut pyritään löytämään ensin avohuollon palveluista, mutta mikäli sijoitus on vääjäämätön, on tavoitteena kuitenkin aina perheen yhdistyminen, mikäli mahdollista. Jälkihuollon palveluita hyödynnetään niin avo- kuin sijaishuollon sijoituksen loppuessa viiden vuoden sisällä, tai viimeistään ennen kuin asiakas täyttää 21 vuotta. Asiakkuus päättyy kun asiakas täyttää 18 vuotta tai aikaisemmin, jos sen perusteita ei ole enää olemassa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

2.2 Lastensuojelun tukitoimenpiteet

Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteisiin lukeutuu tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseksi, lapsen taloudellinen tai muunlainen tuki koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muissa henkilökohtaisissa tarpeissa. Avohuollon palveluihin kuuluu myös kuntoutumista tukevat hoito- sekä terapiapalvelut, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, sekä muunlainen lasta ja tämän perhettä tukeva palvelu ja tukitoimi. Avohuollon yhteydessä lapsi voidaan myös sijoittaa. (Lastensuojelulaki 417/2007 36-37§.)

Lapsen sijaishuolto tapahtuu perhehoidossa, laitoksessa tai muussa lapsen tarpeiden määrittämässä paikassa. Sijaishuollolla viitataan huostaan otettuun, kiireellisesti sijoitettuun tai sijaishuoltopäätöstä käsittelevän tuomioistuimen määräämään väliaikaiseen

paikkaan sijoitettua lasta. (Lastensuojelulaki 417/2007 49§.) Sijaishuollon tehtävänä on taata lapselle hänen etunsa mukainen hoito ja kasvatustuki. Lapsen ympäristöstä pyritään järjestämään myönteinen ja läheisten ihmissuhteiden syntyä tukeva. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004: 21.)

Jälkihuollon toteutus etenee asiakassuunnitelmaan kirjattujen jälkihuollon tarkoituksen sekä tavoitteiden mukaan. Suunnitelmasta ilmenee mahdollisen erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, nuorelle ja tämän vanhemmille, huoltajille tai muulle kasvatuksesta sekä hoidosta vastaavalle taholle. Käytössä on avohuollon kaltaiset palvelut, sijaishuollossa tapahtuvan läheisten suhteiden syntyä ja ylläpitoa koskeva tuki ja taloudellinen tuki. Nuori on oikeutettu myös asumista, kouluttautumista ja työllistymistä edistävään tukeen. (Lastensuojelulaki 417/2007 75–77§.) Jälkihuollon henki on auttaa lapsi takaisin kotiin, tai nuori kohti itsenäisyyttä ja kaikin puolin omavaraista aikuisuutta (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004:28).

Perhearviointi voi palveluntarjoajasta sekä lastensuojelun tarpeesta riippuen sijoittua periaatteessa mihin tahansa lastensuojelun tukitoimen piiriin. Esimerkkinä voidaan kuitenkin käyttää vaikka Jyväskylän lastensuojelun perheohjauksen toteuttamaa perhearviointia, jota käytetään avohuollon tukitoimenpiteenä (ArVo - Arjen Voimavarat -perheohjauksen työmalli n.d.).

2.3 Perhetyö

Monisäikeinen perhetyö (2010) jäsentää perhetyön käsitettä mm. sen mukaan, kuinka suunnitelmallisesta, erillisestä ja itsenäisestä työstä on kysymys. Perhetyö voi viitata tehtävään, jossa korostuu perhekeskeinen ajattelu, tai vastaavasti perustyöhön, johon perhetyö ikään kuin sisältyy sivussa. Kolmas jäsenitys on perhetyö varsinaisena omana työmuotonaan, joka sisältää omat työntekijänsä ja tehtävänsä. Tällaista perhetyötä edustaa esimerkiksi lastensuojelun perhetyö. (Rönkkö – Rytönen 2010: 29-31.) Kirjassa perhetyö saa erilaisia merkityksiä myös sen mukaan, millaisen elämän tilanteen kanssa sen piiriin ohjautuvat perheet ovat. Näin ollen perhetyö voi painottua ennalta ehkäiseväksi, kriisiperhetyöksi tai korjaavaksi perhetyöksi. (Rönkkö – Rytönen 2010: 31.)

Ehkäisevä perhetyö pyrkii yhtäältä ylläpitämään perheiden hyvinvointia ja pienentää sitä uhkaavia tekijöitä. Työ on käytännössä arkea sujuvoittavaa opastusta, neuvontaa ja

muita tukitoimenpiteitä. Perheitä tuetaan omavaraisuuteen ja toimintakykyisyyteen mahdollisten tulevien ongelmien varassa, ja selvitetään jo ehkä olemassa olevia haasteita. Ehkäisevän perhetyön ympäristöjä ovat esimerkiksi perhekahvilat ja leikkipuistot. Työ voi olla muodoltaan myös suunnitelmallisempaa ja tavoitteellisempaa palvelua, jota tarjotaan eräänlaisena jaksena esimerkiksi neuvolan toimesta. (Rönkkö - Rytönen 2010: 32–33.)

Kriisiperhetyöllä viitataan nimen mukaisesti kriisiytyneen tilanteen kanssa painiviin perheisiin, joita on kohdannut äkillinen muutos; esimerkiksi sairaus tai taloudellisen tilan heikentyminen. Työllä yritetään viedä perhe ja sen jäsenet yhdessä sekä yksilöinä vaikeimman vaiheen yli perhetyöllä, terapialla tai vastaavalla avulla. Tavoitteena on rauhoittaa perheen tilanne ja palauttaa se jollain muotoa toimintakykyiseen tilaan. (Rönkkö - Rytönen 2010: 33–34.)

Lähemmin lastensuojelutarpeeseen sekä olemassa olevaan asiakkuuteen linkittyvän korjaavan perhetyön tehtäviin tulee selvittää tuen tarvetta ja arvioida käytössä olevien palveluiden vaikutusta perheen tilanteeseen. Korjaavan perhetyön kohdalla perheessä on tyypillisesti kuitenkin siis jo tunnistettu ongelmia, joita puretaan ensisijaisesti avohuollon tukitoimia hyödyntäen. Korjaava perhetyö voi tulla kysymykseen myös jälkihuollon yhteydessä. Perhetyö tarttuu erilaisiin lapsen tarpeiden vastaamiseen, kasvua, kehitystä ja turvallisuutta uhkaaviin haasteisiin (kuten perheväkivaltaan). Työ on suunnitelmallista perheen tilanteen selvittämistä sekä muutosta tukevaa.

Työmuodot ovat viitteellisiä, ja ne voivat todellisuudessa sekoittua ja vaihdella käytännön perhetyössä. Liikkuvuutta aiheuttaa perheen tilanteen tulkinnallisuus sekä muuttuminen esimerkiksi rauhallisemmasta kriisiytyvään. (Rönkkö - Rytönen 2010: 34–33.)

2.4 Perhekuntoutus

Perhekuntoutusta tarjotaan lastensuojelulain nojalla avo- (Lastensuojelulaki 417/2007 36§), sijais- ja jälkihuollon (Lastensuojelulaki 417/2007 76§) tukitoimena. Kuntoutuksen tarkoituksena on tukea toimivaa arkea. Kuntoutuksen lähtökohtiin liittyvät erilaiset tilanteet, kuten vanhempien sairastuminen, uupuminen tai vastaavanlainen kriisi, jotka vaarantavat lapsen/lapsien hoivan ja huolenpidon. Perhekuntoutus kohdistuu tällöin esimerkiksi päivärytmien koossapysymiseen, perheen sisäiseen vuorovaikutukseen ja kodinhoidollisten tehtävien sujumiseen. Tukitoimen keskiössä ovat arjen ohella vanhemmuus

ja psyykinen hyvinvointi. Työllä tähdätään onnistumisen ja turvallisuuden tunteiden syntymiseen.

Kuntoutuksessa on määrä selvittää konkreettisia tarpeita, joiden avulla saadaan muodostettua toimivan kotielämän edellyttämät mahdolliset jatkotukitoimenpiteet. Käytännössä tapahtuva toiminta auttaa viranomaisten lisäksi myös vanhempia jäsentämään lastensuojeluasiakkuuden syitä, ja luo heille realistista pohjaa jatkoa ajatellen. (Kumpulainen 2006: 14.)

Opinnäytetyön työelämäyhteistyökumppani on Jyväskylän lastensuojelun perheille suunnattu päivä kuntoutusyksikkö Paatti. Paatissa järjestetään noin kahden kuukauden mittaisia päivämuotoisia kuntoutusjaksoja perheille, jotka kuntoutuksen aikana asuvat siis omassa kodissaan. Kuntoutustyöskentely toteutetaan kolmena tai neljänä arkipäivänä viikkoa kohden. Jakson viimeinen viikko kuntoutus tapahtuu perheiden kodissa ennalta ennalta suunnitellun viikko-ohjelman mukaisesti.

Paatissa järjestettävä päivä kuntoutus räätälöidään jokaisen perheen yksilöllisten tarpeiden mukaiseksi. Työskentelyä viedään eteenpäin erilaisen keskustelun, toiminnan ja vertaistukiryhmien avulla. Päivä kuntoutuksen ohjelma ja työ rakentuu normaalin päivärytmin toteutumisen ehdoille, jolla pyritään edistämään perheiden arjen hallintaa. Paatissa tehtävän työn arvoina ovat perhekeskeisyys, arjen voimavarat, avoimuus, tilaisuus muutokseen sekä mahdollisuus itsenäiseen selviytymiseen. (Perheiden päivä kuntoutus Paatti n.d..)

3 Perhearviointi

Opinnäytetyön aiheena olevalla perhearvioinnilla viitataan brittiläisten Lisa Bingely Millerin sekä Arnon Bentovimin kehittämään työmenetelmään. Nimenomainen perhearviointi on perhetyön strukturoitu malli, joka kuuluu Iso-Britannian terveysministeriön laatimaan ja sosiaalityöntekijöille suunnattuun Arviointikehykseen: Framework for the Assessment of Children in need and their Families (Department of Health 2000). Opinnäytetyössä käsitellystä perhearvioinnista puhutaan synonyymisesti mallina sekä työmenetelmänä. Myöhemmin opinnäytetyön tuloksissa perhearvioinnin yhteydessä viitataan työhön myös ”perinteisenä mallina” ja ”osana muuta työtä”.

Malli on avattu kirjallisessa muodossa Perhearviointioppaassa, joka sisältää kuvauksen perhearviointia ohjaavasta teoriasta sekä käytännön työstä (Perhearviointiopus 2001: x). Suomessa ensimmäisen perhearviointikoulutuksen järjestämisestä vastasi Mielenterveysseuran Psykoterapia Instituutti (Perhearviointiopus 2005: vii).

Perhearviointi ja sitä käsittelevä opas sisältävät menetelmiä ja työkaluja, joiden avulla perheen kanssa työskentelevä henkilö voi arvioida perheen toimintakykyä, vahvuuksia ja vaikeuksia. Perhearviointi antaa tietoa lapsen ja perheen tilanteesta yleisesti ja mahdollisia tukitoimenpiteitä suunniteltaessa. Menetelmien osatavoitteena on edistää perheen hyvinvointia tukemalla mm. perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta. Opasta voidaan niin ikään hyödyntää perhetyön vaikuttavuuden sekä perheiden elämän tutkimukseen (Perhearviointiopus 2005: xi-xii). Perhearviointiopus (2005) listaa perhearviointia käyttäviin ammattiryhmiin sosiaalityöntekijät, perheterapeutit, mielenterveys- ja lastensuojelutyötä tekevät tahot, parisuhdeneuvojat sekä terveydenhuollon ammattilaiset (Perhearviointiopus 2005: 4-7).

Perhearviointiopus (2005) listaa menetelmän taustalla vaikuttaviksi periaatteiksi lapsikeskeisyyden, ekologisuuden, tasa-arvon sekä vaikeuksien että voimavarojen yhtäläisen tarkastelun. Perhearviointia tehdään perheiden ja lasten kanssa, ja sitä voidaan käyttää samanaikaisesti muiden palveluiden kanssa, mukaan lukien moniammatilliset palvelut. (Perhearviointiopus 2005: 9.)

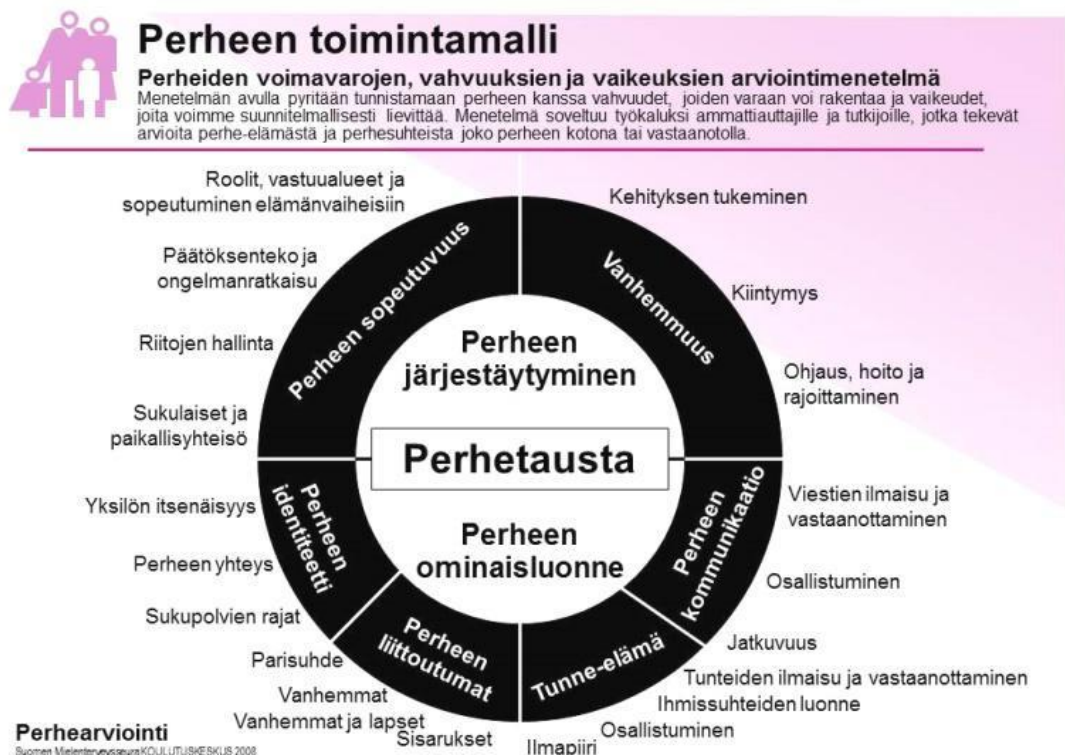
Periaatteiden kantaviin teemoihin kuuluu myös käsitys perheen systeemisyydestä, joka lähestyy perhettä vuorovaikutusjärjestelmänä. Perheen hyvinvointi ja toiminta määräytyy sen jäsenten välisten suhteiden mukaan. Näitä suhteita nimitetään ”alajärjestelmiksi”,

joita voi vallita vanhempien ja sisarusten kesken, sekä vanhemman ja lapsen välillä. Systemisyys-ajatus asettaa perheen samalla myös suurempaan kuvaan yhteen suvun, paikallisen yhteisön ja yhteiskunnan kanssa huomioiden näiden vaikutukset perheen elämään. (Perhearviointioppas 2005: 10.)

3.1 Perhearvioinnin osatekijät

Perhearviointioppas (2005) erittelee perhearvioinnin osatekijöiksi perhehaastattelujen ja perhetehtävien mallit, perheen toimintakyvyn, vahvuuksien ja vaikeuksien mittarit sekä perhearviointilomakkeen. Näiden ohella osatekijöihin kuuluva perheen toimintamalli (kuvio 1.) muodostaa työn perustan, jossa perhearviointi tapahtuu. (Perhearviointioppas 2005: 1, 3.) Perhearviointia ja sen menetelmiä kantaa eteenpäin myös osatekijäksi eritelty kieli ja havainnot. Perhearviointioppaan (2005) mukaan arvioinnin pyrkimyksenä on operoida ymmärrettävällä, kuvailevalla ja arkisella kielellä, joka rakentaisi perheen tilanteesta mahdollisimman objektiivisen kuvan. (Perhearviointioppas 2005: 3.)

Osatekijöitä ei ole lueteltu tässä kronologisesti tai mitään tärkeysjärjestystä kuvaavasti.

Kuvio 1. Perheen toimintamalli (Perhearviointioppas 2005: 46).

Perhearviointi sisältää lähtöoletuksen siitä, että perhe ensisijassa vastaa lapsen tarpeiden tyydytyksestä (Perhearviointiopas 2005: 9). Arvioinnissa puhutaan ”avaintehtävistä”, joiden täyttymistä kuvataan toimintamallin ytimeen sijoitetun perheen ”järjestäytymisen” ulottuvuudessa. Perheen ”ominaisluonne” muodostaa alueita, jotka vaikuttavat avaintehtävistä selviytymisessä. (Perhearviointiopas 2005: 10.) Toimintamallissa esitetyt osa-alueet ovat aiheita, joissa perheen toimintakykyä, vaikeuksia ja voimavaroja arvioidaan – kiteytetysti kyse on ulottuvuuksista, jotka arvioinnissa havainnollistavat perhesuhteita sekä perheen tapoja vastata lapsen tarpeisiin. (Perhearviointiopas 2005: 3,10.) Arvioinnissa voidaan keskittyä esimerkiksi perheen järjestäytymisen ulottuvuuteen kuuluvaan avaintehtävään; vanhemmuuteen, ja arvioida sitä ominaisluonteeseen kuuluvan kommunikaation puitteissa. (Perhearviointiopas 2005: 10.)

Joskus perheen tilannetta on hankala kuvata pelkkien järjestäytymisen ja ominaisluonteen kautta, jolloin perhearvioinnissa voidaan turvautua toimintamallin keskellä mainittuun ”perhetaustaan”. Tällä tarkoitetaan siis perhetaustan selvittämistä, jolloin pyrkimyksenä on saada muodostettua perheen nykyhetkeä paremmin selittävä viitekehys. (Perhearviointiopas 2005: 42.)

Perhearvioinnissa käytetyt mittarit ovat osana perhearviointilomaketta, jota käytetään perheen toiminnan, järjestäytymisen sekä ominaisluonteen dokumentointiin, arviointiin ja pisteytykseen. Mittariston sekä lomakkeen käytön myötä työntekijä saa muodostettua perheestä tietynlaisen kokonaiskuvan. Tässä ”perheprofiilista” on tarkoitus ilmetä perheen voimavarat, joita voidaan vahvistaa lisää, sekä ne heikkoudet, joiden kehittäminen lievittäisi perheen tilannetta. (Perhearviointiopas 2005: 3-4.)

Perhearvioinnin tarkoituksena on tiedon tuottamisen ohessa myös tukea perheen vuorovaikutusta. Näihin molempiin tartutaan mm. haastattelu- ja tehtävämalleissa, joiden sisältö ja tarkoitus nousevat toimintamallin osista (Kuvio 1). Perhe voi siis tuottaa esimerkiksi päätöksentekoon ja ongelmanratkaisuun liittyvää tietoa haastattelun muodossa, mutta myös suorittaa teemaan liittyvän tehtävän, kuten kuvitteellisen lomamatkan suunnittelun. Vuorovaikutuksellisuuden tukeminen korostuu eritoten tehtävämalleissa, joiden suorittaminen edellyttää sekä edistää perheen sisällä vallitsevaa yhteistyötä. (Perhearviointiopas 2005: 4; kts. myös iv, xviii.)

3.2 ArVo -perheohjauksen työmalli

Jyväskylän kaupungin lastensuojelun perheohjauksessa käytössä on perhearviointimallin eräänlainen paikallinen sovellus. Perhearviointia tarjotaan ArVo-, eli Arjen Voimavarat –nimisenä perheohjauksen työmallina. Opinnäytetyön taustan ja lähtökohtien selkiyttämiseksi haastattelin ArVo –työtä käytännössä tehnyttä perheohjauksen sosiaaliohjaajaa, Eira Rauhalaa. Teimme haastattelun 18.2.2016 lastensuojelun perheohjauksen yksikössä Jyväskylässä. Haastattelussa on hyödynnetty muiden osallistujien kanssa käytettyä teemahaastattelurunkoa.

Perhearviointimalliin pohjautuvaa ArVo –työtä tarjotaan Jyväskylässä lastensuojelun avoimuuden tukitoimena. Perhearviointiin on tällä hetkellä resursoitu kuusi työntekijää, joista viisi on sosiaaliohjaajia ja yksi alemman tutkinnon suorittanut perheohjaaja. Kaikki työntekijät ovat käyneet perhearviointikoulutuksen.

Yksittäiseen ArVo –prosessiin sidotaan 2 työntekijää. Työskentely lähtee käyntiin aloitustapaamisesta, jossa mukana ovat lastensuojelun sosiaalityöntekijä, perheohjauksen työntekijät sekä perhe. Työn organisointi jakautuu siten, että sosiaalityö määrittää palvelutarpeen, ja perheohjauksen arviointiryhmä päättää mukaan lähtevän työparin. Työntekijöiden valikoituminen tapahtuu ennen perheen tapaamista, ja siihen vaikuttaa mm. ryhmän sen hetkinen kokonaistyömäärä. Aloitustapaamisessa selkiytetään osallistuville tahtoille sitä, millaisesta työskentelystä on kysymys. Prosessin vastuuhenkilönä toimii sosiaalityöntekijä, joka tuottaa palvelutarpeen ja työskentelyn päätteeksi ottaa perheen takaisin palveluohjaukseensa. Varsinaisen perhearvioinnin ajan sosiaalityöntekijä on takalalla, ellei perheen tilanteesta tapahdu merkittävää muutosta tai ilmene muuta puuttumisen tarvetta.

ArVo –työn keskeisimmät tehtävät työntekijän kannalta ovat perheessä käytävän keskustelun ohjaus, perheen motivointi sekä tästä tuotetun tiedon yhteen kokoaminen, ja purku yhdessä asiakkaan sekä sosiaalityön kanssa. Perheen roolina on tuottaa itsestään tietoa sekä havaintoja. Ideaalitapauksessa perhe synnyttää tilanteestaan myös uusia ajatuksia, joiden myötä työskentely jalostuu entisestään.

Rauhalan mukaan perhearviointiin tulevaa perhettä ei voida profiloida yksiselitteisesti tietynlaiseksi asiakkaaksi. ArVo –työssä mukana olevat perheet ovat vaihdelleet kaikin

puolin; mukana on ollut kaiken kokoisia ja näköisiä perheitä. Näitä perheitä yhdistää kuitenkin jossain määrin epäselvä ja mahdollisesti hyvin pitkittynyt lastensuojeluasiakkuus. Työntekijät tai perhe itsekään ei välttämättä tiedä, minkälaisen tilanteen kanssa ollaan tekemisissä. Teemasta keskustellessamme Rauhala kuitenkin kertoo, että perheissä on useimmiten havaittavissa eräänlaista vuorovaikutusta koskevaa negatiivisuutta, jonka vuoksi arki, yhdessä olo eikä toiminta ota luonnistua. Tähän liittyen hän jatkaa, että perheohjauksessa on viimeaikoina ArVo –työn asiakkaiden suhteen mietitty, miten palvelua voisi laajentaa myös eroperheille.

Perhe itse määrittää työhön mukaan tulevat jäsenensä, joiksi valikoituvan lähtökohtaisesti vanhemmat lapsineen. Näiden ohella osallisia voivat olla myös vanhempien uudet puoliset ja joskus jopa isovanhemmat. Kaikille perheenjäsenille luodaan yhtäläiset mahdollisuudet osallistua työhön esittämällä jokaiselle samat kysymykset. Työn ideana on saada kaikkien ääni kuuluviin yksilöiden kyvyt ja tarpeet huomioiden, ja näiden mukaan erilaisia keinoja käyttäen. Perhettä tavataan etukäteen aikataulutetun suunnitelman mukaisesti noin kahdeksasta kymmeneen kertaan. Tapaamiset ovat keskimäärin kahden tunnin mittaisia, ja prosessi kokonaisuudessaan keskimäärin kahden kuukauden pituinen. Työskentelyn ympäristö on pääasiallisesti perheen kotona, mutta toisinaan käytössä ovat myös perheohjauksen tilat.

Varsinaisen työskentelyn sisällöt jakautuvat kuuteen teemaan, joita ovat perheen luonne, vuorovaikutus, tunne-elämä, vanhemmuus, arki ja sisäiset suhteet. Rauhala kertoo, että nämä muodostavat perhearviointimallista modifioidun kokonaisuuden, jonka parissa arviointia tehdään heidän yksikössään. Hän myös lisää, että kyseessä on paketti, joka ottanut vaikutteita myös muista lastensuojelussa käytetyistä arviointimalleista. Valikoituneet teemojen käyttökelpoisuus piilee siinä, että ne paljastavat perheen yksikölliset haasteet, mutta myös vahvuudet jokaisesta suunnasta. Näin työskentelyä saadaan kohdennettua parhaiten. Rauhalan mielestä ArVo –työ eroaa muusta lastensuojelun arviointityöstä erityisesti vuorovaikutuksellisuudeltaan: useimmiten arviointiprosessit ajautuvat tarkastelemaan perheitä sen mukaan, mitkä asiat perheissä tehdään oikein. Tämän sijaan ArVo –työssä kysytään ”Miten teillä tämä asia tehdään?”, ja ”Miten tämä teidän mielestänne onnistuu?”.

Tapaamisten sisältöä ja niille varattuja teemoja käsitellään sekä keskustelun että toiminnallisten osioiden kautta. Rauhala antaa muutamia esimerkkejä tyyppillisestä tapaamisesta, jossa aiheena on vaikkapa perheen arki, jonka yhteydessä toiminnallinen osio voi

käsittää päivärytmin kuvausta. Vuorovaikutussuhteiden kohdalla tehdään verkostokarttaa. Tunne-elämää käsitellessä perhe kenties kokeilee tunneympyräpeliä tai tunnekortteja. Teemojen käytännön toteutuksessa ei ole kuitenkaan ole mitään kahlitsevaa kaavaa, vaan käytössä ovat kaikki keinot, jotka perheen ominaisuudet sekä arviointia tekevän työntekijän mielikuvitus sekä taidot mahdollistavat. Perhearviointimalli tarjoaa työntekijöille lähinnä pohjan, jolta he ponnistavat kohti jokaisen perheen yksilöllisiä tarpeita.

Keskustelun sekä toiminnallisten osien puitteissa tuotettua tietoa dokumentoidaan, ja dokumentteja puretaan edelleen perheen kanssa. Dokumentoinnilla viitataan työparin keskinäiseen tehtävänjakoon, jossa toinen vetää tapaamista ja toinen kirjaa ylös käytyä keskustelua, havaintoja ja pinnalla olevia tunnelmia. Perhe saa tutustua kirjauksiin, ja esittää niihin tarkennuksia sekä omia kommenttejaan.

Perheohjauksen yksikössä on perhearviointiin liittyen tehty linjaus, jonka mukaan ArVo –työn aikana ei asiakkaiden kanssa tehdä muuta samanaikaista perhetyötä. Sijaishuollon tukitoimenpiteisiin nähden ArVo –työtä on hyödynnetty nivelvaihteyöskentelyssä avo- huollon sijoituksissa. Mahdollisia päällekkäisiä palveluita tulee asiakkaan omista muista kontakteista, joita voi löytyä mielenterveys- ja päihdehuollon puolelta. Näiden ohella perhe on normaalisti peruspalveluiden piirissä. ArVo –työn myötä työntekijät tuottavat perheelle ja sosiaalityölle ehdotuksen mahdollisesta palvelun ja tuen jatkosta, johon nämä osapuolet tarttuvat heidän tekemänsä harkinnan mukaan. Yhteenvedot painottavat vaihtelevasti perus- sekä erityispalveluita; joskus jatko voi luonnistua esimerkiksi koulukuraattorin sekä erilaisten tukiryhmien avulla, ja toisinaan perheelle suositellaan vaikkapa perheohjausta tai intensiivisempää hoito- ja kuntoutusjaksoa. Rauhalan mukaan ArVo –työskentely on kuitenkin pääosin mahdollistanut hyvin yhteisen tilannekuvan muodostumista, ja tästä johtuen perheet ovatkin ottaneet vastaan työntekijöiden ehdotuksia. Aiheeseen liittyen Rauhala mainitsee tähän yhteenveto-käytäntöön luodusta omintakeisesta kulttuurista: perheet saavat työskentelyn päätteeksi heille henkilökohtaisesti osoitetut kirjeet, joissa työntekijät ovat pyrkineet ilmaisemaan tekemiään havaintoja ja näistä kumpuavia ajatuksia asiakkaan omalla kielellä, ilman niin sanottua viranomaisen kapulakieltä. Kirjeet ovat sävyiltään puhuttelevia ja niissä pyritään osoittamaan, että perhettä on aidosti kuultu.

Perheiden jatkosta ja ArVo –työn merkityksestä keskustellessamme Rauhala tuottaa myös hieman erilaisen tulkinnan perheessä tapahtuvasta muutoksesta. Tähän nähden

työn ja siitä suoraan seuraavan jatkon rajaaminen yhdeksi tulosta mittaavaksi ajanjaksoksi on hyvin kapea tapa käsittää työstä todellisuudessa saatavia hyötyjä. ArVo –työssä on hänen mukaansa kyse monen perheen kohdalla vasta eräänlaisesta lähtölaukauksesta, jossa perheessä tapahtuva ajatustyö sekä oivallukset voivat näkyä vasta pidemmällä välillä, mutta syntyvät muutokset olla sitäkin perustavanlaatuisempia.

ArVo –työstä kerätään kirjallista sekä suullista asiakaspalautetta joko heti työn päätteeksi, tai myöhemmin jälkikäynnillä. Palautteista koostetaan erilaisia kehittämisideoita yksikön esimiehen toimesta. Rauhalan mukaan työyhteisö toivoisi kuitenkin tarkempaa tietoa asiakkaiden kokemuksista. Työntekijät hakevat myös kommentteja sosiaalityöltä, ja kaavailevat heillekin kirjallista palautejärjestelmää. Tulevaisuuden näkymiin kuuluu palautejärjestelmään kohdistuvan kehittelyn ohella myös työn jäsentämistä koskettava selkiyttämistä. Tällä hetkellä perhearviointia tekevät työntekijät ovat mukana myös intensiivisessä perheohjauksessa, ja tekevät hartiavoimin työtä saadakseen sovitettua eri työmuodot yhteen aikataulujen ja kohtuullisen työmäärän puitteissa. Tavoitteissa on myös selkiyttää entisestään ArVo –työn sisältöä ja kenties luoda jonkinlainen työkalupakki, johon jokainen työyhteisön jäsen saisi tuoda osaamisensa yhteiseen käyttöön. (Rauhala, Eira 2016.)

4 Kehittämistoiminnan lähtökohtia

Opinnäytetyön tarkoitus sijoittuu kehittämistyön kenttään, jota lähestytään tutkimuksellisen kehittämisen kautta. Kehittämistoiminnan lähtökohdissa pohditaan sitä, mistä kehittämistarve kumpuaa, kuka toimii kehittäjänä, miten kehittäminen tapahtuu ja mihin sillä pyritään. Kehittämisen viitekehystä konkretisoidaan työyhteisö- ja toimijalähtöisen kehittämisen teorioiden avulla. Kehittämisen teemaa täydennetään edelleen seuraavassa luvussa, sosiaalipalveluiden kehittämistä pohtivassa osiossa. Mukaan on liitetty näkökulma lastensuojelupalveluiden laadusta.

Kehittämistyön menetelmissä (2009) kehittämistä lähestytään yhtäältä toimivan liiketoiminnan edellytyksenä, oppimisen muotona sekä osaamisena. Organisaatioissa tapahtuva kehittäminen kohdistuu yleensä toimintatapoihin, työmenetelmiin, tuotteisiin sekä palveluihin, joihin liittyvät kehittämistarpeet voivat nousta niin ulkoa kuin sisältä päin. (Ojasalo - Moilanen - Ritalahti 2009: 11–12.) Liiketoiminta ja jatkuva kehittäminen liittyvät toisiinsa kannattavan ja kasvavan toiminnan puitteissa, joista puhutaan niin ikään mm. tehostuvina prosesseina sekä laajentumisena (Ojasalo ym. 2009: 12). Kehittämistyön merkitys korostuu nopeasti muuttuvassa maailmassa, jossa pelkkä muutokseen sopeutuminen ei enää riitä, vaan organisaatiot pyrkivät itse viemään omaa toimintaansa eteenpäin (Ojasalo ym. 2009: 13). Kehittämistyötä ja sen merkitystä avaa myös oppimisen sekä osaamisen näkökulma, jonka mukaan kehittämistyötä tekevä harjaantuu huomaamaan sekä ratkaisemaan kehittämiskohteita. Tätä varten hän hallitsee tiedonhaun sekä -käsittelyn menetelmiä, ja pystyy arvioimaan sekä tuottamaan uutta tietoa käytäntöön. (Ojasalo ym. 2009: 15).

4.1 Tutkimuksellinen kehittäminen

Kehittämistyötä peilataan Kehittämistyön menetelmissä (2009) tieteellisen tutkimuksen ja arkiajatteluun pohjautuvan kehittämisen välillä liikkuvaan toiminaan, jonka eräänlaiseksi keskitieksi avautuu tutkimuksellinen kehittäminen. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta pohjautuu käytännön sekä teorian tasapainoiseen vuoropuheluun, jossa kehittämistyötä viedään johdonmukaisesti eteenpäin tieteelliseen näyttöön perustuen. (Ojasalo ym. 2009: 17–18.) Alla kuvio (2.) tutkimuksellisen kehittämistyön luonteesta.

Kuvio 2. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan luonne (Ojasalo ym. 2009: 18).

Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti (2009) toteavat kuitenkin, että edellä kuvattu jaottelu ei todellisuudessa ole joko-tai -asetelma, vaan kehittämistyö voi vaihtelevasti sisältää kaikenlaisia piirteitä tieteellisestä tutkimuksesta hyvinkin arkiseen ajatteluun.

Kehittämistyön menetelmissä (2009) tieteellisen tutkimuksen sekä tutkimuksellisen kehittämisen eroa paikannetaan juuri käytäntöön, jonka suhteen tutkimuksellinen kehittäminen pyrkii lopulta viemään käytännöstä muodostettua tietoa myös toiminnan tasolle. Toimintaan liittyvät päämäärät määrittelevät myös kehittämisen prosesseja sekä siinä hyödynnettäviä lähestymistapoja sekä menetelmiä. Tutkimuksellinen kehittäminen vastaa käytännöstä nouseviin kehittämistarpeisiin suoraan, mutta myös välillisesti siten, että se pyrkii tuottamaan tietoa ratkaisun löytymiseksi. Varsinaisen tekstin tuottaminen, eli

dokumentaatio nähdään ammatillisen tiedon luomisena. Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti (2009) nimittävät tätä hiljaisen tiedon keräämiseksi, jonka avulla edistetään työelämän osaamis- ja tietoperustaa. (Ojasalo ym. 2009: 19–20.)

Kehittämistyön prosessi etenee kehittämiskohteen tunnistamisesta ja alustavien tavoitteiden määrittämisestä aiheeseen perehtymiseen niin teoriassa kuin käytännössä. Seuraa kehittämistehtävän määrittäminen ja kehittämiskohteen rajaaminen. Prosessi jatkuu tietoperustan muodostamisella, lähestymistavan sekä menetelmien valinnalla. Kehittäminen huipentuu kehittämishankkeen toteuttamiseen, julkistamiseen sekä itse prosessin loppuarviointiin. (Ojasalo ym. 2009: 24.) Kehittämistyön tutkimuksellisuus ilmenee prosessissa, jota läpäisee järjestelmällisyys, tiedon hankinta, analyttisyys, kriittisyys sekä uuden tiedon luominen sekä jakaminen (Ojasalo ym. 2009: 21–22).

4.2 Työyhteisölähtöinen kehittäminen

Työyhteisölähtöiseen kehittämiseen sisältyy ajatus omavaraisesta kehittämiskulttuurista, jossa kehittämisen kohteita ei tuoda ulkoapäin, vaan niiden tunnistamiseen opeteltaisiin yhteisön sisällä (Seppänen-Järvelä - Vataja 2009: 26). Opinnäytetyön aihe ja tarkoitus mukailevat tätä ajatusta siinä määrin, että yhteistyökumppanit asettavat kehittämistoiminnan tavoitteet omissa yhteisöissään.

Työyhteisölähtöisen kehittämisen ytimessä ovat työstä sekä sitä tekevästä yhteisöstä nousseet tarpeet. Kehittämisohteen nimen mukaan kehittämiselle asetettavat tavoitteet ja sitä koskevan tiedon käsittely tapahtuu työyhteisön keskuudessa. Seppänen-Järvelä ja Vataja kuvailevat (2009) työyhteisölähtöistä kehittämisohtetta työhön ja työyhteisöön kohdistuvana tutkimisena. Kehittämistoiminta tähtää työtoiminnan parantumiseen sekä yhteisten visioiden saavuttamiseen, joiden tulokset heijastuvat asiakkaiden kokeman palvelun kasvavaan laatuun. Tässä kehittämistoiminnassa laadun parantumista kuvataan työyhteisön lujittuneen toimintakyvyn kautta. (Seppänen-Järvelä - Vataja 2009:13.)

Seppänen-Järvelä ja Vataja (2009) puhuvat “uuden polven organisaatiokehittämisen” koulukunnasta, jossa työyhteisölähtöinen kehittäminen näyttäytyy muiden suuntausten tavoin prosessimaisena, dialogisena sekä kumppanuutta edistävänä kehittämistoimintana. He viittaavat alhaalta ylös vaikuttamiseen. Kehittämiseen yhdistettävien menetelmien tarkoitus on auttaa työyhteisöä refleктоimaan toimintaansa. (Seppänen-Järvelä - Vataja 2009: 14–15.) Teoksessa “Työyhteisö uusille urille” (2009) eriteltäviä menetelmiä

ovat: asiakaslähtöisen arvioinnin malli, Bikva, itsearviointi- ja laadunhallintamenetelmä, ITE, itse- ja vertaisarvioinnin menetelmä, Kuvastin, sekä työyhteisön kehittämisen väline, Kompetenssi. (Seppänen-Järvelä - Vataja 2009: s. 100, taulukko 3.)

Opinnäytetyöllä tuodaan työyhteisöjen pyynnöstä esiin tietoa, jonka avulla he lopulta itse tarkentavat perhearviointia koskevaa omaa tarvettaan vaihe vaiheelta, ja tekevät jatko-toimenpiteitä parhaaksi katsomallaan tavalla.

4.3 Toimijälähtöinen kehittäminen

Perhearviointiin liittyvän tiedon etsintä perustuu osin toimijälähtöisen kehittämisen mukaiseen osallisuuteen. Teorian ideaa sivutaan ottamalla mukaan erilaisista organisaatioista saapuvia ammatillisia toimijoita. Toimijat puntaroivat näkemyksiään ja kokemuksiaan perhearviointia koskien, ja osallistuvat tätä kautta ymmärryksen muodostukseen.

Toimijälähtöinen kehittäminen keskittyy työn ja palvelurakenteiden keskinäiseen kehittämiseen yhdessä useamman eri toimijan kanssa. Nämä ”toimijat” voivat edustaa kaikille sektoreille asettuvia virallisia sekä epävirallisia organisaatioita sekä itse palveluiden käyttäjiä, asiakkaita (Toikko 2012:152). Kehittämisen malli nojaa käsitykseen siitä, että useamman kehittäjän mukana olo tuottaa palveluiden kannalta saatavuutta sekä tarpeisiin vastaavuutta. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat -teoksessa Timo Toikko nimeää toimijälähtöisen kehittämisen synonyymiseksi yhteiskehittämisen kanssa (Toikko 2012: 155.)

Toimijälähtöisen kehittämisen osallistava ote perustuu ajatukseen sosiaalipalveluista, joiden järjestäminen ei kosketa ainoastaan yhtä toimijaa. Toikko (2012) viittaa verkostoihin, joiden hahmottaminen on kehittämisen edellytys. Kokonaisvaltaisuus palveluiden kehittämisessä koskettaa myös asiakkaita, joiden nähdään edustavan kollektiivista palveluita käyttävää ryhmää. Tätä kautta he myös tuovat mukaan koko ryhmää koskettavaa tietoa sekä kokemusasiantuntijuutta. Kehittämisen kohde ei koske yleensä yksittäistä palvelutapahtumaa, vaan liittyy kokonaiseen palvelujärjestelmään, sen organisointiin sekä toteutukseen.

Kehittämisen eetos on yhteinen, neuvotteleva ja avoin keskustelu. Kehittäminen on siis omien ja muiden käsitysten vertailua, sekä yhteisen tiedon ja ymmärryksen muodostamista. Toimijat arvioivat omaa toimintaansa erilaisista näkökulmista käsin, jonka myötä

he pyrkivät nostamaan esiin mahdolliset vaihtoehtoiset tavat toimia. Reflektiossa on kysymys myös sen hetkisen toiminnan taustalla vaikuttavien oletusten ja uskomusten löytämisestä. Kehittämismalli lähestyy kehittämistä prosessina, jossa kehitys on neuvottelun ja toiminnan, eli käytännön kokeilujen vuoropuhelua. Toimijalähtöisen kehittämisen menetelmiin lukeutuvat mm. erilaiset vertaisuuteen pohjautuvat käynnit ja haastattelut, Kuvastin-menetelmä sekä benchmarking-sovellukset. (Toikko 2012: 156-157.)

Opinnäytetyön rooli korostuu vertaisten toimijoiden tiedon kokoamisessa, ja sen tuoma arvo kehityksen kannalta voi olla hyödynnettävissä yhteistyökumppanin prosessin vaiheesta riippumatta. On huomioitava kuitenkin, että toimijalähtöisen kehittämisen puhdas malli edellyttäisi asiakkaiden osallisuuden kehittämisprosessiin.

5 Lastensuojelupalvelun kehittäminen

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää Jyväskylän lastensuojelua, jonka myötä olen nostanut perhearvioinnin kehyksiksi teoriaa myös sosiaalipalveluiden kehittämisestä. Työni aiheena oleva perhearviointi on lastensuojelupalveluna tarjottu tukimuoto, jonka käsittelyssä on mielestäni aiheellista keskustella myös lastensuojelupalveluiden laadun määritelmistä.

5.1 Sosiaalipalveluiden kehittäminen

Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat (2012) -teoksessa lähestytään sosiaalipalveluiden tähänastista kehittämistä palveluita tuottavien sektoreiden kautta, sekä palvelurakenteita, työtapoja ja käyttäjälähtöisyyttä koskevana kysymyksenä (Toikko 2012: 139).

Sektorijako jäsentää kehittämistä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden mukaan. Toimijasta riippuen kehittäminen näyttäisi sisältävän erilaisia painopisteitä rahoitus- ja tukitoimien suhteen, sekä varsinaisen kehitettävän asian mukaan. Julkisella sektorilla tapahtunut kehitys on ollut valtion sekä kuntien rahoituksen voimin toimivaa, vahvemmin lainsäädäntöön pohjautuvaa ja politiikkaan kiinnittyvää. Toikko (2012) listaa julkisen sektorin kehittämisen yhteyteen mm. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen, sekä eri Kaste-hankkeet, joiden päämäärinä on ollut kehittää palvelurakennekokonaisuuksia sekä työtapoja. (Toikko 2012: 140–141.)

Yksityiset yritykset ovat panostaneet kehittämistyössään konkreettisimpiin tuotteisiin (työmenetelmiin, -tapoihin ja teknisiin apuvälineisiin), joiden kehittäminen on sitoutunut vahvemmin markkina-asemaan. Sektorin sisällä tapahtuva kehittäminen vaihtelee yrityskoon mukaan; pienemmällä, muutaman kymmenen työntekijän yrityksissä ei resursseja ole kehittelyyn samalla tavalla kuin suuremmilla toimijoilla, joilla kehittämiselle on ehkä jopa oma henkilöstö sekä osasto. Kehittämisrahaa on yksityisellä sektorilla voinut hakea esimerkiksi Tekesiltä. (Toikko 2012: 142–143.)

Kolmannen sektorin merkittävimmän rahoittajan, RAY:n, tukemien kehittämishankkeiden yhteisenä nimittäjänä ovat olleet ihmisten itsenäisen elämän tukeminen, elämänhallinta, matalan kynnyksen periaate sekä työtapojen asiakaskohtaisuus. Rahoitusta on nauttinut niin paikalliset ja pienemmät järjestöt, kuin suuremmatkin keskusliitot. Järjestöt saavat tukea niin ikään valtiolta (ministeriöt) sekä Euroopan Unionin rahastoista (ESR).

Konkreettisen kehittämistoiminnan ohessa kolmannella sektorilla tapahtuu huomattavissa määrin asiakasryhmäkohtaista tutkimustiedon tuottamista. Esimerkkejä tällaisesta kehittämistä edistävästä tutkimuksesta on löydettävissä mm. A-klinikkasäätiöstä, Kehitysvammaliitosta sekä Kuntoutussäätiöstä. (Toikko 2012: 141–143.)

Sektoreiden yhteydessä Toikko (2012) nostaa esiin myös “alueellisen innovaatiotoiminnan”, joka on edustanut uudempaa aluepolitiikkaa. Nämä hankkeet ovat ajaneet hyvinvointikäsitystä, johon liittyy alueen kokonaisvaltainen kehittäminen. Kehittäminen huomioi paikalla olevat toimijat sektoreista riippumatta, ja keskittyy niiden omaan sekä ennen kaikkea yhteiseen työhön. (Toikko 2012: 144.)

Toikon (2012) edellä esittelemä sektoreihin perustuva kolmijako sosiaalipalveluiden kehittämisessä ryhmittelee kehittämisen pääasiallisiksi kohteiksi edellä mainitut palvelurakenteet, työtavat sekä käyttäjälähtöisyyden (Toikko 2012: 139). Rakenteiden suhteen suurin kehittäminen on tapahtunut palveluiden monituottajamallin syntyemisessä. Tällä tarkoitetaan julkisesti, yksityisesti sekä järjestövoimin tapahtuvaa palvelutuotantoa, ja näille erilaisin säädöksin raivattua markkinatilaa. (Toikko 2012: 144–146.)

Työtapojen kehittämisestä puhuttaessa viitataan menetelmiin, prosesseihin sekä työkaluihin. Näissä kehittäminen pyrkii vahvistamaan työn taustalla vaikuttavan teoreettisen ja käytännön ratkaisujen välistä yhteyttä, sekä luomaan konkreettisia työtä avustavia tekijöitä, joiden avulla sujuvoitetaan esimerkiksi varsinaista asiakastyötä (esimerkkinä erilaiset perhetyössä käytetyt tunnekortit). (Toikko 2012: 146–148.)

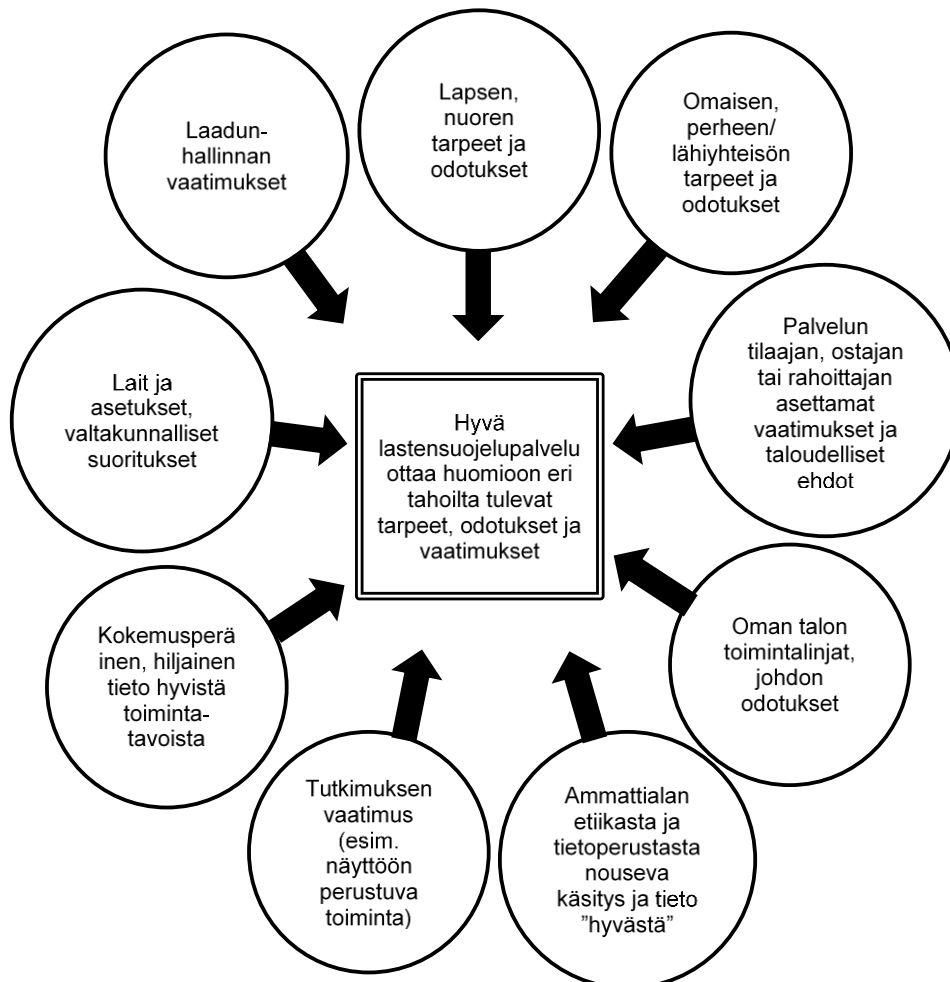
Toikko (2012) nostaa nykyaikaisen sosiaalipalveluiden kehittämiskohteeksi erityisesti käyttäjälähtöisyyden edistämisen. Käyttäjälähtöisyys on nimensä mukaan käyttäjien osallisuutta läpi palvelutuotannon tarpeen määrittämisestä, käytännön toteutukseen sekä arviointiin saakka. (Toikko 2012: 148–149.)

5.2 Lastensuojelupalveluiden laatu

Opinnäytetyön tarkoitusta selkiyttää aiheena olevan perhearvioinnin tarkastelu lastensuojelun palveluna, jonka toteuttamisessa sekä kehittämisessä on luontevaa puhua myös palvelun laadusta. Sen tuottaminen ja ylläpitäminen nostaa esiin kysymykset myös laadunhallinnasta. Lastensuojelun laatu & kustannukset -kehittämishankkeessa tuote-

tuissa raporteissa Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta (2004) -julkaisussa aihetta pu-
retaan mm. pohtimalla itse laatu-käsitettä lastensuojelun kontekstissa sekä sen taustalla
vaikuttavia vaatimuksia ja odotuksia. Julkaisussa käydään läpi myös laadun eri ulottu-
vuudet palvelua tuottavassa organisaatioissa itsessään, palvelussa ja tuotteessa, ja asia-
kasprosessissa. (Rousu - Holma 2004: 8-20.)

Lastensuojelupalveluiden laadunhallinnassa (2004) "laadun" määritelmä lähtee liikkeelle
vaatimuksista, jotka kohdistuvat palvelua tuottavaan organisaatioon, palveluun ja tuot-
teeseen, sekä palveluprosessiin. Nämä vaatimukset nousevat toimintaa ohjaavasta lain-
säädännöstä, määräyksistä, sopimuksista sekä asiakkaiden tarpeista. (Rousu - Holma
2004: 10.) Kuviossa 3. on eräänlainen kuvaus lastensuojelupalveluiden laatuvaatimuksia
sekä -odotuksia tuottavista tahoista.

Kuvio 3. Rousun ja Holman (2004) Lastensuojelun laatuvaatimuksia sekä -odotuksia tuottavat tahot (Rousun ja Holman mukaan 1999).

Kuvion 2. teemat toistuvat Timo Tuuralan (n.d.) kokoamissa laadun osa-alueissa, jotka Rousu ja Holma (2004) ovat liittäneet raporttiinsa. Näitä ovat edellä mainitut organisaation laatu, asiakassuhteen, tuotteen ja palvelun, sekä asiakasprosessin laatu. (Rousu - Holma 2004: 14.) Laatua tuottavia ja ylläpitäviä tekijöitä organisaatioissa ovat vallitsevat arvot, kulttuurit sekä resurssit, joiden on määrä vastata olemassa oleviin sekä muuttuviin tarpeisiin. Esimerkkeinä näistä ovat asiakaslähtöisyys, palveluiden saatavuus sekä saavutettavuus. Asiakassuhteen laadulla viitataan mm. luottamuksellisuuteen, vuorovaikutteisuuteen sekä avoimuuteen. Tämä osa-alue on palveluiden kannalta merkittävä, sillä palvelut ovat huomattavissa määrin juuri eri tahojen välistä suhteen olemassaoloa sekä sen laatua. Asiakassuhteen tapaista laatu-ajatusta noudattelee myös tuotelaatu, jonka arvoina ovat mm. henkilökohtaisuus, yksilöllisyys sekä luotettavuus. Prosessin laadulla kuvataan suunnitelman mukaan etenevää ja tavoitteellista toimintaa, jonka tuloksena on laadukas tuote tai palvelu. (Rousu - Holma 2004: 14–20; Tuurala n.d..)

6 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tarkoitus on kehittää Jyväskylän lastensuojelun perheohjauksessa käytössä olevaa, ja perhepäiväkuntoutukseen mahdollisesti käyttöön tulevaa perhearviointia. Opinnäytetyö tuo yhteistyökumppaneiden käyttöön tietoa siitä, miten perhearviointia on kentällä tehty, ja mitä sen toteuttamisessa tulisi huomioida. Ideana on levittää työntekijöiden kokemukseen ja käytäntöön perustuvaa tietoa, jota voidaan hyödyntää jälleen oman työn kehittämisessä.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

Miten perhearviointia käytetään lastensuojelussa?

Mitä asioita perhearvioinnin käytössä tulisi ottaa huomioon?

Opinnäytetyön menetelmänä käytetty teemahaastattelu hakee vastausta siihen, millaiseen lastensuojelun kontekstiin perhearviointi sijoittuu; mitä ovat siihen kohdistuvat tarpeet, millaisia ovat tilanteet ja asiakkaat. Tämän ohella tarkoituksena on selvittää, miten perhearviointia tehdään käytännössä, jolloin kysytään kysymyksiä esimerkiksi konkreettisten tapaamisten määrästä ja sisällöstä. Käytännön toteutuksen ohessa tarkastellaan myös suhdetta muihin mahdollisiin tukitoimiin (edeltäviin, samanaikaisiin sekä arviointia seuraaviin). Perhearvioinnin kehittämisen kannalta on kiinnostavaa saada myös tietää, miten opinnäytetyöhön osallistuva organisaatio on omalla tahollaan ratkaissut perhearvioinnin kehittämiseen liittyviä asioita. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi asiakaspalautteen keräämistä, ja sen pohjalta tapahtuvaa arviointia sekä kehittämistä.

Teemahaastattelun teemoja ovat työntekijä, asiakas, työmenetelmä, muut palvelut ja verkostot sekä työn kehittäminen. Teemat ilmentävät opinnäytetyön tarkoitusta ja lastensuojelun viitekehystä. Ne ovat rakennettu suoraan yhdessä työelämäkumppaneiden kanssa sisältäen siis juuri niitä asioita, joita he haluavat tietää.

7 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisen tutkimuksen menetelmin, joista aineiston keruuseen olen käyttänyt teemahaastattelua. Aineiston hankinnan ja käsittelyn kohteena ovat perhearviointia tehneiden työntekijöiden kokemukseen perustuva tieto (Hirsjärvi – Hurme 2000: 28.) Aineiston käsittelyssä olen hyödyntänyt sisällönanalyysiä.

7.1 Osallistujat

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä tietoa perhearviointimallin käytöstä, sekä käytössä huomioitavista tekijöistä. Perhearviointimalli on saapunut Suomeen Suomen Mielen terveysseuran kautta, joka on myös tarjonnut työmenetelmään koulutuksen sekä materiaalina käännetyn Perhearviointioppaan. Tämä ja opinnäytetyön tarkoitus huomioiden asetin haastatteluihin osallistuville kriteereiksi perhearviointikoulutuksen sekä käytännön työkokemuksen. Laadullisen tutkimuksen periaatteita noudattaen mukaan haettiin henkilöitä, joilta löytyy tutkittavaan asiaan nähden kokemukseen perustuvaa tietoa (Tuomi - Sarajärvi 2009: 85–86).

Opinnäytetyön aiheen jäsenyessä potentiaalisia osallistujia etsin verkossa tekemäni haun avulla. Tässä haussa etsin perhearviointimalliin perustuvaa palveluita ja sitä tuottavia tahoja. Toimenpiteestä voidaan puhua eräänlaiseen alkukartoituksena (Hirsjärvi - Hurme 2000: 59). Lähestyin löytämiäni toimijoita joko puhelimitse tai sähköpostin kautta, ja kerroin lyhyesti opinnäytetyöni aiheesta, tarkoituksesta ja yhteistyökumppaneista. Lähetin useimmiten myös lisätietona tutkimussuunnitelmani sekä alustavasti tutkimuslupahakemuksen.

Haastatteluihin osallistuneita työntekijöitä tuli yhteensä kolmesta eri organisaatiosta, yhteensä kuusi henkilöä. Organisaatiot edustavat kaikki yksityisen sektorin toimijoita. Osallistujien pohjakoulutuksina ovat sosionomi (amk), jonka ohessa kukin on päteväytynyt erilaisten lisäkoulutusten myötä. Haastateltavien tehtävänimikkeisiin kuuluivat perheohjaaja, perhetyön esimies ja palveluesimies. Aineiston keruun edetessä ilmeni, että eräät osallistujat eivät olleet käyneet perhearviointikoulutusta. Heidän osallistumisensa kautta paljastui opinnäytetyön kannalta kuitenkin tärkeä seikka, johon tarttuminen toi yhtäläillä

tärkeän tiedon tutkittavasta aiheesta. Osallistujat ilmensivät omalla tavallaan käytännön työelämää hyödyntämällä perhearviointimallia ilman koulutusta.

Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole luoda yleistettävää selitystä perhearvioinnin käytöstä. Aineistolla on pyritty kuvailemaan perhearviointia ja muodostamaan siitä teoreettisesti mielekäs tulkinta tarkoituksen, eli lastensuojelun kehittämisen kannalta. Kuten edellä mainitaan, on osallistujien valinnassa ratkaissut kokemukseen perustuvan tiedon löytyminen. Aineiston koon konkreettisimmiksi reunaehdoiksi asettuivat opinnäytetyöprosesille varattu aikataulu, sekä yksilötyönä suoritettu toteutus. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 82.)

7.2 Teemahaastattelu

Opinnäytetyön aineisto on kerätty puolistrukturoitua, eli teemahaastattelua hyödyntäen. Haastattelussa käytetyt teemat ovat kaikille osallistujille samat, mutta niiden käsittelyjärjestys ja tarkempi sisältö on verraten vapaa. (Hirsjärvi - Hurme 2000: 47–48.) Opinnäytetyön teemahaastattelu sisältää viisi teemaa: työntekijä, asiakas, työmenetelmä, muut palvelut ja verkostot sekä työn kehittäminen. Jokaisen teeman ohessa on joukko tarkentavia kysymyksiä (LIITE 1: Teemahaastattelu), joita kävimme kuitenkin läpi haastattelukohtaisesti tilanteisiin sopivin sanakääntein (Tuomi – Sarajärvi 2002: 77).

Haastatteluja järjestettiin yhteensä kolme kappaletta, ja ne toteutettiin yksilö-, pari- ja ryhmämuotoisena, keväällä 2016 helmi-maaliskuun aikana. Haastattelujen toteutusta sanelivat pitkälti mukana olevien tahojen aikataulut sekä välimatkat, joiden myötä jouduimme tekemään osan haastatteluista etänä. Aineiston keruu käynnistyi puhelimitse tehdyllä yksilöhaastattelulla. Parihaastattelu tapahtui osin netin välityksellä siten, että toinen haastateltavista oli mukana videoyhteyden kautta. Kolmehenkinen ryhmämuotoinen haastattelu tehtiin osallistuvan organisaation omissa tiloissa kaikkien läsnä ollessa. Haastatteluiden kesto vaihteli osallistujien määrän mukaan siten, että yksilöhaastatteluun kului noin puoli tuntia ja pari- sekä ryhmähaastatteluun noin tunti.

Osallistujien luvalla haastattelut äänitettiin sekä sanelu- että tietokonetta hyödyntäen. Äänitysten ohessa tein myös paperisia muistiinpanoja. Haastattelutilanteet etenivät siten, että aloitimme osallistujien kanssa kertaamalla opinnäytetyön keskeisimmän tarkoituksen sekä aiheen. Lähetin osallistujille tutkimussuunnitelman ja lupahakemuksen liitteenä teemahaastattelurungon, johon he saivat tutustua rauhassa ennen varsinaista

haastattelua. Haastattelun alussa kävimme läpi myös haastattelun kulkua, jonka yhteydessä kerroin osallistujille heidän oikeudestaan jättää vastaamatta kysymyksiin ja/tai lopettaa haastattelu missä vaiheessa tahansa. Kerroin heille myös mahdollisuudesta kysyä tarkennuksia kysymysten aikana ja jälkeen. Haastattelun loppuun varasin aikaa mahdollisille kommenteille. (Kts Eskola – Suoranta 2008: 89, 97; Hirsjärvi – Hurme 2000: 75.) Kaikki haastateltavat antoivat minulle luvan lähestyä heitä vielä jälkikäteen, mikäli tarvitsisin täsmennystä aineistoon.

7.3 Sisällönanalyysi

Opinnäytetyön aineiston analysointi käynnistyi jo aineiston keruun ja purkamisen yhteydessä (Hirsjärvi – Hurme 2000: 135). Laadulliselle tutkimukselle tyypillisen sisällönanalyysin mukaisesti aineistosta eroteltiin opinnäytetyön tarkoituksen, aiheen ja tutkimuskysymyksen kannalta tärkeimmät asiat. Muodostuneisiin tuloksiin heijastuivat kehittämis toiminnan sekä lastensuojelun kannalta oleellisin tieto perhearvioinnin käytöstä sekä siinä huomioitavista tekijöistä. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 93–94.)

Purin äänitetty aineiston puhtaaksi kirjoitettuun, eli litteroituun sekä osin muistiinpanojen muotoon siten, että tein jokaiselle haastattelulle omat sähköiset dokumenttinsa. Toteuttaessani yksin opinnäytetyötä toimin luonnollisesti aineiston kerääjänä ja käsittelijänä olen tullut tutuksi aineiston kanssa, ja tämän perusteella pystyin litteroimaan haastateltuja auki aineistokohtaisesti tarpeellisin osin. (Hirsjärvi – Hurme 2000: 138–141.)

Puretuissa haastatteluissa ei ilmene missään vaiheessa haastateltavien tunnistetietoja, sillä puhujat on eroteltu toisistaan kirjain ja numeroyhdistelmin (Hirsjärvi – Hurme 2008: 141). Aineiston purkamisessa ei käytetty ääntä tai tekstiä tunnistavia ohjelmia, vaan käsittely tapahtunui tallenteita kuuntelemalla ja niistä tuotettua tekstiä lukemalla.

Aineiston analyysi eteni teemahaastatteluiden alueista johdettujen teemakorttien tekoon. Puretuissa aineistoissa käy ilmi käsitellyt teemat, joiden jaottelu teemakortteihin tapahtui leikkaa-liimaa-periaatteella. Värjäsin kirjoitusohjelmassa jokaisen haastattelun omalla värillään, ja sijoitin läpikäytyt teemat jokaisen omaan korttiinsa. Käytin kortti-menettelyä modifioidusti siten, että keräsin aina yhtä teemaa koskevat puheenvuorot yhdelle dokumentille. (Eskola – Suoranta 2008: 152–154; Hirsjärvi – Hurme 2000: 138–142.)

Haastatteluissa käsitellyt teemat eivät esiinny erillisinä osioina, vaan yhtä teemaa sivutaan usein monessa eri vaiheessa. Ratkaisin litteroinnin tämän suhteen niin, että selkeästi muista yhteyksistä teemaan liitettävät puheenvuorot ovat merkitty määrätysin symbolein. Teema-alueittainen purkaminen palautui siihen ajatukseen, että aineistosta on tarkoitus tehdä ensisijaisesti laaja-alaisempia päätelmiä. Tämän myötä puhujan kannalta pirstaloituva aineisto ei muodostanut ongelmaa. (Hirsjärvi – Hurme 2000: 141–142.) Tiivistin lopulta teemakorttien keskeisen sisällön, jota erittelen jälleen tarkemmin tulosten muodossa.

8 Tulokset

Opinnäytetyön tulokset jaoteltu teemahaastatteluissa käytettyjen teemojen mukaan, joita ovat työntekijä, asiakas, työmenetelmä, muut palvelut ja verkostot sekä työn kehittäminen. Haastatteluiden edetessä eristin aineistosta myös uuden, kuudennen teeman. Tämä sai nimekseen ”perhearviointi kokemuksena”.

8.1 Työntekijä

Perhearvioinnin toteutus lastensuojeluprosessissa sen perinteisenä mallina, tai soveltuvin osin määräytyy yksinkertaistettuna palvelun tilaajan, eli kunnan sosiaalityöntekijän sekä palvelun tuottajan välillä sovitusti. Tässä on lähtökohta mukana oleville työntekijöille. Haastatteluista ilmeni, että perinteisen arviointimallin läpivievät työntekijät ovat juuri myös itse perhearviointikoulutuksen käyneitä. Heidän lisäksi perhearvioinnin osia soveltavat muuhun työhön myös sellaiset työntekijät, jotka eivät ole käyneet koulutusta.

Palvelutarpeesta riippuen perhearviointia tehdään useammalla eri tavalla. Perinteistä mallia tuottavat tahot ovat mukana prosesseissa, joissa mallia käytetään lastensuojeluasiakkuuden selvityksen tukena. Kyse voi olla esimerkiksi myös perheessä tapahtuvan työn uudelleen käynnistelystä tai eräänlaisesta tuoreen näkökulman hakemisesta sellaisissa perheissä, joissa ”tilanne” niin sanotusti seisoo. Joskus perhearviointimalli liittyy lastensuojeluasiakkuuksiin, joissa palvelun tuottava toimija on kokonaan vaihtunut. Toisinaan palvelun järjestäminen muodostuu esimerkiksi pienestä paikkakunnasta johtuen ongelmalliseksi yksityisyyden tai jääviysseikkojen vuoksi.

Perhearviointimallia hyödyntävät toimijat sitovat yksittäiseen asiakkuuteen pääsääntöisesti yhden työparin. Perheen koosta riippuen mukana voi joskus olla kolmas työntekijä tai jopa toinen työpari. Tällaisissa enemmän kuin kaksi työntekijää sitovissa asiakastapauksissa kysymys on ollut tapaamisista, joissa lapsia sekä vanhempia on haluttu nähdä erikseen, tai mukana olevat asiakkaat jakautuvat eron myötä kahteen perheeseen. Eräs osallistuja toi esiin, että hänen organisaatiossaan työntekijöistä yritetään muodostaa mies-naispareja, mikäli vain mahdollista. Hänen mukaansa tällainen järjestely on palvelut erityisesti niitä perhearviointi-perheitä, joissa mukana on molemmat vanhemmat. Ky-

symys on hänen mukaansa siitä, että esimerkiksi miesparin läsnäolo sitoo asiakasperheiden isiä mukaan prosessiin. Toinen osallistuja kuvaili parityöskentelyä lähinnä perinteisen perhearviointimallin idean mukaisen käytännön kautta.

Työntekijäpari on kentällä kaksin, ja heidän roolinsa konkreettisessa asiakastapaamisessa jakautuu tapaamisen vetäjän sekä sen kirjaajan kesken. Rooleissa ei ole mitään erityistä kaavaa, tai pysyvyyttä, mutta eräänlaiseksi linjaksi yksi osallistuja mainitsi työntekijöiden yksilölliset vahvuudet; joku voi olla parempi havainnoija ja kirjoittaja kuin toinen. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että molemmat työntekijät täydentävät toistensa tehtäviä tilanteen vaatiessa siten, että myös kirjauksesta vastaava voi esittää tarkentavia kysymyksiä ja osallistua keskusteluun, ja tapaamista vetävä työntekijä taas vuorostaan osallistua tuotettujen aineistojen reflektointiin ja purkuun. Työntekijöitä ja rooleja käsittelevässä teemassa sivusimme osallistujien kanssa myös parityöskentelyn merkitystä asiakkaista tuotetun tiedon laadun ja määrän kautta. Parityöskentelynä toteutettu perhearviointi turvaa kaikkia mukana olevia tahoja siinä määrin, että tapaamisten sisältöä reflektoidaan useamman työntekijän toimesta, ja tällöin perheestä saatu kuva on monisyisempi. Tavanomaisemmin ilmaistuna parilta voi tarkistaa itseään mietityttämään jääneet havainnot tai yleisesti punnita yhdessä käsiteltyjä asioita.

Haastatteluiden perusteella yksittäisten työntekijöiden käyttämänä perhearviointi sijoittuu niihin asiakkuuksiin, joissa perhearviointia ei viedä läpi perinteistä mallia noudattaen, vaan mallista on otettu erilaisia osioita tukemaan muuta työskentelyä. Käytännön esimerkki löytyi eräästä osallistuneesta organisaatiosta, jossa perhearviointimalliin kuuluvia menetelmiä hyödynnetään osana laitospalveluista perhekuntoutusta.

Perhearviointiprosessiin kuuluvat työntekijät ovat siis perhearviointimallia itseään tai sen osia hyödyntäviä kentällä työskenteleviä työntekijöitä, sekä palvelun tilaava sosiaalityöntekijä. Suurin osa haastateltavista ilmaisi sosiaalityöntekijän roolin prosessin aloittavana sekä lopputuloksen vastaanottavana tahona. Häneen ollaan yhteydessä pääsääntöisesti erinäisissä välipalaverieissa sekä tarpeen tullen mikäli perheen tilanne oleellisesti vaikuttaa äkillisen kriisitymisen myötä muuttuu. Yksi osallistujista kertoi, että käytössä on sähköinen tietojärjestelmä, johon työntekijät pyrkivät tietyn ajan sisällä päivittämään myös perhearviointitapaamisten kirjaukset, ja josta sosiaalityöntekijä pääsee halutessaan seuraamaan työn etenemistä.

8.2 Asiakas

Perhearviointiin osallistuvien perheiden ainoana selkeänä yhteisenä tekijänä on lastensuojeluasiakkuus, jonka pituus taas voi vaihdella vasta alkaneesta jo pidempään jatkuneeseen. Haastateltavien puheenvuoroissa kaikissa kävi ilmi, ettei perheitä voi tarkastella homogeenisenä ryhmänä ihmisiä. Perhearviointi-perheistä löytyy kuitenkin muutamia yhtymäkohtia, jotka veivät teeman erityisesti asiakasvanhempien kontakteihin mielenterveys- sekä päihdehuollon tukitoimien puolelle. Näihin aihepiireihin ja yhteyksiin asetettujen aiheiden ohella perheissä esiintyy haastateltavien mukaan eräänlaista vaikeutta vanhemmuudessa ja perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa. Näitä haasteita tarkennettiin edelleen lasten rajattomuuteen sekä yleisesti negatiiviseen ilmapiiriin ja tapaan viestiä perheenjäsenten välillä.

Perhearviointiprosessiin osallistuvat perheenjäsenet määräytyvät osin jälleen sen mukaan, miten perhearviointimallia hyödynnetään. Kokonaisena arviointina tehtynä mukaan otetaan perinteisesti perheen lapset ja vanhemmat. Ydinperhekäsitys ei kuitenkaan ole työn kannalta kahlitseva, vaan osa haastateltavista kertoi, että joskus mukana on uusioperheiden myötä vanhempien uusia kumppaneita tai vaikkapa isovanhempia. Yhtenä kriteerinä eräs haastateltava mainitsi koti-määritelmän, jonka mukaan kaikki lapsen kodin jakavat henkilöt ovat lähtökohtaisesti perhearviointiin mukaan kutsuttavia.

Perhearviointimallin osia sovellettavassa perhekuntoutus-esimerkissä osallistujat määräytyvät kuntoutusperspektiivistä käsin. Haastateltavat kertoivat, että perhekuntoutuksessa pääasialliset osallistujat ovat laitoksessa asuvat perheenjäsenet. Joskus myös kuntoutustyön puolelta otetaan mukaan sukulaisia, joita ovat esimerkiksi pikkulapsiperheiden kanssa tehtävän verkostotyön myötä lasten isovanhemmat.

Työskentelytavasta ja sovellusmuodosta riippumatta perhearviointiin sisältyy ajatus siitä, että kaikkien ääntä halutaan kuuluviin. Tähän vaikuttaa oleellisesti osallistujien omat persoonat sekä kokemus työstä ja työntekijöistä. Eräs haastateltava nosti useaan otteeseen esiin sitä, millä tavalla perheeseen mennään, sillä suurimmalla osalla asiakkaita saattaa olla hyvinkin negatiivinen suhtautuminen viranomaisiin. Taustalla voi olla lukuisia pettymyksen kokemuksia.

Muun lastensuojelutyön tavoin myös perhearvioinnissa on lapsen ja nuoren asia työskentelyn keskiössä. Haastateltavien puheenvuoroissa kuvailtiin kuitenkin varsinaisen

työskentelyn käytäntöä vanhempiin painottuneena, ja heistä perheen lapsiin päin etenevänä keskusteluihin sekä toiminnallisiin osiin mukaan ottamisena.

8.3 Työmenetelmä

Perhearviointiin käytettävä aika tapaamisten määrän, keston ja prosessin kokonaispituuden suhteen on palvelun tarpeesta riippuvainen. Perhearviointimallin erityyppisissä sovelluksissa työn ajalliseen kuvaukseen vaikuttavat siis mm. lastensuojelun huolen sekä perheestä olemassa olevan tiedon määrä; toisinaan arvioinnin aloituksessa on jo tiedossa joitakin painopisteitä, eli lisäselvitystä tai työskentelyä kysyviä teemoja. Joskus perhearvioinnissa aloitetaan niin sanotusti ”tyhjältä”.

Perhearvioinnin perinteisen mallin käytössä haastateltavat muodostivat ajalliseksi kokonaisuudeksi vähintään yhden, ja korkeintaan kolmen kuukauden mittaisen työskentelyn. Eräs haastateltava sanoi kuitenkin tekevänsä useimmissa tapauksissa perheissä jopa reilun kuukauden pituisen pohjatyöskentelyn. Arviointimalli sisältää keskimäärin kahdeksasta kymmeneen tapaamista, jotka ovat kestoiltaan korkeintaan kahden tunnin mittaisia. Perhearviointiprosessi sisältää tutustumista sekä työn suunnittelua sisältä alkutapaaminen, varsinaiset työskentelytapaamiset sekä työtä yhteen vetävän lopputapaamisen.

Perhearviointimallin käyttö osana muuta työtä voi venyttää työskentelyn jopa puoleen vuoteen. Tällainen aika liittyy esimerkiksi kuntoutusprosesseihin, joissa myös vähimmäisajasta puhuttaessa viitataan kolmeen kuukauteen. Haastateltavat perhekuntoutustyöntekijät kertoivat, että tällöin arvioinnin käyttö on pitkästä työskentelystä huolimatta pyritty rajaamaan selkeästi omaksi osakseen laitoksessa vietetystä ajasta. Arviointia sovelletaan sille erikseen varattuina ajankohtina, ja tarkemmin sanottuna siis eräänlaisina arviointipäivinä. Järjestely on asiakkaiden kanssa yhdessä sovittu, ja työskentelyä tehdään käytännössä yleensä kokonainen päivä, useampien tuntien ajan.

Perhearviointia tehdään perheen sen hetkistä arkea ja elämää heijastavassa ympäristössä: useimmiten kotona, perheen muualla määrittämässä taikka työskentelyn luonteeseen sopivassa paikassa. Paikka voi määräytyä tapaamisten teemojen sekä niiden käsitellyssä käytettyjen menetelmien mukaan, ja näiden myötä viedä perheen kodin seinien sisäpuolelta esimerkiksi retkelle puistoon tai läheiseen kahvilaan. Työskentely voi sijoittua myös laitokseen.

Yksi haastateltavista kertoi myös kahteen kotiin vietävästä perhearvioinnista, jolla hän viittaa eroperheiden kanssa tehtävään työhön. Kyseessä ovat huoltajuuskiistat ja lastensuojelun tarve saada selvyys siihen, miten lapsen tarpeet täyttyvät kahden kodin järjestelmässä. Näissä tapauksissa tapaamisissa ovat mukana lapsen oma vanhempi, mutta myös hänen mahdollinen uusi kumppaninsa. Eroperheistä puhuttaessa työskentelyn toteutuksessa asiakkaiden tasa-arvoisuus nousee aivan erityiseen asemaan. Kyseisestä työstä kertova haastateltava tähdensi samojen kysymysten ja vastausmahdollisuuksien tärkeyttä, myös juuri uusien puolisoiden suhteen. Työntekijöiden on kiinnitettävä erityistä huomiota kuitenkin siihen, millaista tietoa heidän mukanaan liikkuu kahden kodin välillä. Heitä luonnollisesti sitoo vaitiolovelvollisuus, mutta varsinkin eroperheissä molempien kotien väki on erityisen tarkka siitä, millaista kohtelua juuri he saavat. Työstä tuotetaan yhteenvedon ohessa kaksi erillistä ja tarkkaa aineistoa, josta sosiaalityöntekijä näkee selkeästi mitä molemmista kodeissa on selvinnyt.

Työskentelyn teemat ja tapahtumat painottuvat keskusteluun sekä toimintaan. Käytössä ovat kaikki perinteisen mallin sisältämät työkalut: perheen toimintamalli, perhehaastattelu- ja perhetehtävämallit. Näiden lisäksi työntekijät soveltavat käytännössä kaikkea mikä vain sopii asiakasperheelle, ja minkä työntekijän tiedot sekä taidot mahdollistavat. Haastatteluissa näihin työkaluihin listattiin esimerkkeinä erilaiset sukupuut, verkostokartat, tunnekortit sekä kirjeenvaihdot. Perhearviointimallin tavanomaista tapaamisen etenemistä haastateltavat jäsensivät kuulumisten vaihdolla ja edellisen käynnin sisällön kertaamisella, siinä syntyneiden ajatusten ja havaintojen yhteenvedolla sekä ennen kaikkea asiakkaan näkökulman tarkistamista. Tästä tapaaminen jatkuu kyseiselle kerralle varatun aiheen käsittelylle keskustelun ja/tai perhetehtävän merkeissä. Käynnin loppua pyritään keventämään vapaalla keskustelulla ja tuntemuksia kuvaillen.

Työskentelyn painotuksesta riippuen, kuten esimerkkinä toimivassa kuntoutusympäristössä, perhearvioinnin käyttö kiinnittyy erilaiseen, ehkä laajempaan kuvaan koko arjen ja kodin ”pyörittämisen” taitojen opetteluun. Tällöin mallia sovelletaan tilanteissa, joissa toiminnallinen osuus voi tarkoittaa esimerkiksi ruuanlaittoa, siivousta tai lastenhoitoa.

8.4 Muut palvelut ja verkostot

Perhearviointiperheitä yhdistää aineistossa taustalla oleva vaihtelevan mittainen lastensuojeluasiakkuus, jonka ohessa asiakkaat ovat myös kaikkien peruspalveluiden, kuten

koulun ja terveydenhuollon piirissä. Asiakas-teeman yhteydessä kävi ilmi, että asiakasvanhemmilla on useimmiten omat kontaktinsa mielenterveys- sekä päihdehuollon puolelle. Perhearvioinnin tullessa kuvaan, ovat asiakkaat haastateltavien mukaan tyypillisesti jo useamman erilaisen tukitoimen piirissä. Nämä olemassa olevat tukitoimet ovat arvioinnin kanssa samaan aikaan toimivia. Osa haastateltavista toi esiin sitä, etteivät he välttämättä tiedä millaisia päällekkäisiä palveluita asiakkailla on käynnissä, elleivät he itse satu viemään perheisiin omasta tarjonnastaan myös jotain muuta tukea. Heidän mukaansa perheet jakavat itsestään sen tiedon johon ovat valmiita, ja jonka kokevat oleelliseksi. Käynnissä oleviin toimiin vaikuttaa keskeisesti myös perheen yksilöllinen kyky ottaa vastaan tukea.

Laitosympäristössä ja kuntotusjaksolla tehtyyn perhearviointiin osallistuvat perheet voivat tavata oman työntekijäverkostonsa muita henkilöitä laitoksen tiloissa. Nämä muut työntekijät saattavat liittyä arviointiin siten, että he ovat mukana perheiden palavereissa sekä työn kokonaisvaltaisessa suunnittelussa. Esimerkkinä tämän kaltaisista tilanteista ovat aikuisten sekä lasten ja nuorten terapeuttien mukana olo.

Perhearviointia koskettavissa työskentelyissä yleensäkin hahmotetaan tuen tarpeita, mutta palvelun tilaaja sekä perhe ovat lopulta niitä tahoja, jotka päättävät mahdollisista jatkotoimenpiteistä. Lopputulos voi osin olla yhteydessä lähtötilanteen huoliin, mutta ratkeaa lopulta aina perhekohtaisesti. Mallin idea on samaan aikaan tuottaa perheestä tietoa, mutta myös terapeuttisesti kuntouttaa sitä. Kävimme haastatteluissa läpi myös perhearvioinnin suhdetta lastensuojelun sijaishuoltoon, ja aineistosta käy ilmi, että perhearviointia tehdään käytännössä myös nivelvaihtelytyöskentelynä sekä sijoituksen suunnittelussa että purkamisessa. Sijaishuollosta puhuttaessa haastatteluissa viitattiin avohuollon tukitoimina tehtävään sijoitukseen sekä huostaan ottoon. Työssä on havaittu jatkon kannalta erittäin merkityksellisiä ominaisuuksia, jotka liittyvät perheen halukkuuteen sitoutua mahdollisen tuen jatkumoon: kun arvioinnissa käsitellyt asiat ovat käyty nimenomaan perheen kanssa yhdessä läpi, ja nojaavat siihen, mitä perhe itse on tuottanut, on jatkoehdotuksiin samaistuminen huomattavasti helpompaa.

8.5 Työn kehittäminen

Työn kehittämistä käsittelevää teemaa lähdimme purkamaan asiakaspalautteiden kautta. Haastateltavien yhteisenä linjana organisaatioissa pyritään kiinnittämään huo-

miota työn toteuttamiseen ja arviointiin käytännön asiakastyön puitteissa. Työn arvioinnissa painottuu asiakkaan suhtautuminen työhön ja työntekijöihin. Haastateltavat pitävät arvokkaana tietona ja arviona sitä, että perhe suostuu aina uuteen tapaamiseen ja päästää työntekijät heidän koteihinsa. Teeman yhteydessä yksi haastateltavista viittasi asiakastyönturvaamiseen, eli herkkään ja nopeaan toimintaan asiakkaalta saadun palautteen pohjalta. Näin varmistetaan koko työskentelyprosessin jatko, sekä siihen asti saavutetut tulokset. Joillain haastateltavilla on ollut satunnaisesti käytössä paperinen palautelomake, mutta palautteen keräys tapahtuu kuitenkin suurimmaksi osin suullisesti. Yksityisen toimijan ongelmana palautteiden suhteen on asiakkaiden siirtyminen muualle, jolloin paperien takaisin saaminen on harvinaista. Toimija ei yleensä muutenkaan enää kuule asiakkaan kuulumisia, ellei asiakkaalle osteta uusia palveluja samasta paikasta.

Kokonaisissa perhearviointimallin työskentelyissä palautteenanto ja työn arviointi painottuu lopetustapaamiseen, jossa mukana on myös sosiaalityöntekijä. Esiin nousseita asioita käsitellään yhdessä kaikkien toimesta –asiakkaan, palvelun tilaajan sekä tuottajan. Aloituksen ja lopetuksen välillä työn sujumista tarkastellaan vaihtelevasti myös mahdollisissa välipalaverieissa.

Työn suunnittelu, toteutus ja arviointi ohjautuvat kentältä saadun palautteen sekä työyhteisön sisällä tapahtuvan keskustelun pohjalta. Työntekijät refleктоivat asiakastapauksia toistensa ja esimiestensä kanssa läpi kokonaisten asiakkuuksien. Työtä peilataan organisaation arvoihin, kuten asiakkaan toimijuuden sekä osallisuuden vahvistamiseen. Tällainen arviointi kumuloituu lopulta jälleen kentällä tehtävään konkreettiseen asiakastyöhön, mutta myös organisaation suurempiin linjoihin, kuten työn mitoitukseen, esimerkiksi henkilöstön määrää, työnjakoa sekä ajankäyttöä koskeviin kysymyksiin.

8.6 Perhearviointi kokemuksena

Haastattelujen edetessä aineistosta lähti nousemaan myös uusi teema, jonka alkuperän jäljitin haastateltaville tarjoamiini niin sanottuihin ”vapaan sanan” –osioihin. He saivat kommentoida käsittelemiämme muita teemoja, kysyä omia kysymyksiään ja kertoa yleisesti ajatuksistaan, jotka eivät tulleet vielä muissa osioissa tarpeeksi esiin. Uuden teeman aihio muodostui näistä lähtökohdista, mutta lähti keräämään ympärilleen samankaltaisia kohtia muusta aineistosta. Aiheet mukailivat kokonaisuutta, mutta toivat siihen oman vivahteensa, joiden esittely vaati mielestäni omaa uutta teemaa. Tämä teema

muodostui perhearvioinnista työntekijälle sekä asiakkaalle syntyvän kokemuksen ympärille.

Haastateltavat mainitsevat, että perhearviointimallin käyttö yhtenä kokonaisuutena on työntekijän kannalta resursseja vievää, ja ilman parin puuttuessa hyvinkin kuluttavaa. Eräs haastattelijoista kuvailee asiaa ”iholle tulevilla” haasteellisilla tapauksilla. Tämän yhteydessä hän painottaa työnohjauksen sekä muun työyhteisön tuen merkitystä. Tähän liittyen hän ilmaisi, että organisaatiossa olisi hyvä olla useampi perhearviointia tekevä työntekijä. Samainen haastateltava toteaa, että perhearvioinnin tekeminen kysyy työntekijältä sinnikkyyttä ja periksi antamattomuutta. Toisessa haastattelussa samaa asiaa puodaan työn mitoituksen näkökulmasta, johon liittyen haastateltava kertoo, että aikaa vievän työskentelyn läpivieminen on organisaatiolle raskas, mikäli se ei pysty sitouttamaan yksittäisiä työntekijöitään koko perhearviointiprosessiin. Hän täsmentää sanojaan viittaamalla näkemykseensä siitä, että yksityisen toimijan kohdalla työntekijöiden vaihtuminen asiakkuuksissa on kenties vähäisempää.

Uusi teema yhdistää työntekijän ja asiakkaan kokemuksen mm. työn positiivisuuden kautta. Tähän liittyen haastateltavat kertovat perhearvioinnin käytön tuoneen heille itsellensä tuntemuksen merkityksellisestä työstä, jonka merkeissä he oikeasti löytävät hyvin vaikeissakin tilanteissa olevista perheistä voimavaroja, ideoita ja ajatuksia. Kysymys on heidän mielestään siitä, että ratkaisut usein kyllä löytyvät perheistä itsestään, kunhan jollain on aikaa kuunnella.

”Aika” on avainsana, johon tartutaan useammassa haastattelussa. Ajasta puhuessaan haastateltavat kertovat, että perheiden lähestyminen ja kotiin aidosti pääseminen sekä luottamuksen löytäminen edellyttää kärsivällisyyttä. Eräs haastateltava myös toteaa, ettei toimijuuden tai osallisuuden vahvistaminen ole helppoa mikäli asiakkailla on vaikeita asioita taustalla; kolhuja, jotka ovat vieneet ihmisiltä kykyä johtaa omaa elämäänsä. Hän lisää, että usko omaan elämään ei ole asia jota voi jouduttaa, ja tämän vuoksi aika nousee tärkeäksi elementiksi.

Toista asiakkaiden kokemusta kuvaavaa ominaisuutta käsitellään haastatteluissa työn läpinäkyvyyden kautta. Aihe liittyy olennaisesti myös edellä mainittuun luottamuksen saavuttamiseen, ja täsmentää samalla mm. työmenetelmää koskevaa teemaa. Perhearviointimallin keskeisenä ideana on se, että perheestä tuotettu tieto vastaa asiakkaiden

suoria sanoja ja toimintaa. Perinteisessä perhearvioinnissa käytäntöön kuuluu käydä asiakkaan kanssa läpi heistä tehdyt kirjaukset havaintoineen. Yksi haastateltavista kertoi tämän toimintatavan olevan monelle asiakkaalle ensin jopa hyvin hämmentävää, mutta samalla yhteistyötä huomattavasti sujuvoittavaa.

9 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset lähtivät hakemaan vastausta siihen, kuinka perhearviointia käytetään lastensuojelussa. Tähän liittyen keskeisin havainnoksi nousivat käytännön sovelluksia koskevat ratkaisut. Haastatteluista muodostuneen aineiston perusteella voidaan perhearvioinnin käyttö jakaa joko perinteisen mallin mukaiseksi työskentelyksi, tai mallista otettujen osien sulauttamiseksi osaksi muuta työtä. Perinteisellä mallilla viitattiin perhearviointikoulutuksessa sekä perhearviointioppaassa esiteltyyn strukturoituun työskentelyyn, joka muodostuu juuri perhearviointimallin osatekijöistä (luku 3.1. Perhearvioinnin osatekijät). Näin ollen työskentelyssä hyödynnetään erilaisia perhetehtäviä, haastatteluja, lomakkeita ja dokumentaatiotyöliä.

Perhearviointimallin käyttö osana muuta työtä sai tässä opinnäytetyössä esimerkikseen perhekuntoutusympäristön. Kuntoutusympäristön ohella erilaisista käytännön sovelluksista puhuessamme haastateltavat toivat esiin omissa kokemuksissaan sitä, että perhearviointimallista saatavat tärkeimmät osaset muuhun työhön on mallista huokuvat asiakastyön arvot. Kun haastateltavien kanssa keskusteltiin siitä, mitä ”työkaluja” he arvioinnissa hyödyntävät, kääntyi vastauksissa suunta niin, että oleellisempaa olisi ollut kysyä mitä perhearviointimalli on antanut muulle työlle. Arvot, jotka kehittyvät perhearviointimallin käytön myötä, liittyvät uudistuneeseen käsitykseen siitä, mitä asiakasosallisuus ja -lähtöisyys sekä työn läpinäkyvyys ovat. Onnistunut perhearviointi on asiakkaan mukana oloa ja asiakassuhteen vuorovaikutuksellisuutta, jotka tuovat käyttöön työn kannalta tärkeää tietoa ja ratkaisuja (Holma – Rousu 2004: 18; Lastensuojelun laatusuositus 2014: 15). Tähän onnistumisen määritelmässä mainittuihin tietoihin ja ratkaisuihin lukeutuu ajatus siitä, että juuri perheeltä löytyy itseään ja tilannettaan koskeva asiantuntijuus (Virtanen – Suoheimo – Lamminmäki – Ahonen – Suokas 2011: 18–19). Perhearviointimallin kautta asiakkaiden osallisuus on kiinteässä yhteydessä myös läpinäkyvyyteen, joka työskentelyssä näyttäytyy erityisesti dokumentoinnin osalta (Virtanen ym. 2011: 21).

Osallistujia koskeviksi kriteereiksi asetettiin alun perin perhearviointikoulutuksen käyminen, mutta erään haastateltavan mukaan tulon myötä tämä ehto kävi ehkä hieman tarpeettomaksi. Haastateltava oli pyytänyt mukaan kaksi työntekijää, jotka olivat hyödyntäneet perhearviointimallia työssään ilman koulutusta. Tämä on työelämän käytäntöjä tutkaillessa yhtä huomion arvoinen havainto. Kyseisessä organisaatiossa työmenetelmää koskeva järjestely oli ratkaistu niin, että koulutuksen käynyt ja haastatteluun osallistunut

lähiesimies oli ryhtynyt omatoimisesti juurruttamaan perhearviointimallia työyhteisöönsä. Haastateltavan tiedot ja taidot ovat tulleet muiden käyttöön hänen opastamana.

Perhearvioinnin erilaiset sovellukset kiinnittyvät monenlaisiin lastensuojeluprosesseihin, niiden eri vaiheisiin sekä asiakkuuksiin. Opinnäytetyössä käy ilmi, että työmenetelmää on käytetty mm. erilaisissa nivelvaihtoyöskentelyissä, ennen sekä jälkeen sijaishuollon tukitoimenpiteitä. Tällöin arviointi on tuottanut tärkeää tietoa siitä, millaiset voimavarat kannattelevat, ja millaiset vaikeudet heikentävät lapsen kotona asumista. Perhearvioinnin ympäristöt mukaan lukevat kotiin vietävän työn, mutta myös laitospuotoisen tuen. Asiakkaita löytyy niin ikään juuri niin monenlaisia, kuin perheitä on olemassa (katso Rousu – Holma 2004: 18). Mukaan mahtuu yksinhuoltaja- ja suurperheitä, ero- ja uusioperheitä, sekä kolmen sukupolven perheitä. Erään aineistosta nousseen näkemyksen mukaan osallistuvia perheen jäseniä ovat kaikki ne, jotka mahtuvat lapsen kotia määrittelevän käsitteen alle. Tällöin esimerkiksi perinteinen näkemys ydinperheestä ei palvele niitä, joilla eron myötä lapsen elämään liittyviin aikuisiin tulee mukaan mahdollisesti uudet puoliset.

Opinnäytetyön toinen kysymys koskee perhearvioinnin käytössä huomioitavia asioita. Tähän liittyen aineistosta nousevat erityisesti palvelun piirissä olevien tahojen tarpeet sekä työn järjestämisen edellyttämät resurssit.

Haastatteluissa kävi ilmi, että perhearviointimalli tarjoaa työlle määrätyt lähtökohdat, mutta käytännössä prosessin läpivieminen kysyy työntekijältä kärsivällisyyttä, rohkeutta ja ennen kaikkea luovuutta. Palvelun tilaajana toimiva lastensuojelun sosiaalityö asettaa työlle tiettyjä suuntaviivoja. Perheen kyky yhtyä työskentelyyn on kuitenkin monisyinen asia, johon vaikuttavat mm. perheen sen hetkiset voimavarat sekä taustalla olevat aikaisemmat kokemukset lastensuojelutyöstä. Perhearviointia tekevien työntekijöiden ammattitaito korostuu niissä tilanteissa, joissa eri suunnista tulevat odotukset palvelun tarpeen suhteen löytävät yhtymäkohdan (katso Rousu – Holma 2004: 12-13). Tähän viitataan edellä mainituilla työntekijän ominaisuuksilla. Haastatteluissa käsitellyissä onnistuneiden työskentelyjen kokemuksia jäsenettiin erityisesti luottamuksen löytymisen kautta. Luottamus on yhtäältä työn toteutumisen edellytys, jota ilman perhe ei tuota tarvittavaa tietoa itsestään. Toisaalta luottamus on myös asia, jota kyseinen työmenetelmä edistää itsessään erilaisten osiensa kautta, joista esimerkkinä perhearvioinnille tyypillinen dokumentaatio. Kirjauksissa pyritään kuvailemaan mahdollisimman suoraan asiak-

kaiden puheita sekä toimia, ja syntyneitä havaintoja puretaan asiakkaan kanssa yhdessä. Opinnäytetyön aineistosta ilmenee, että perhearviointia on tilattu eräänlaisena uutena aloituksena lastensuojelutyölle, ja sellaiseksi se on osapuolten kokemuksissa usein muodostunutkin.

Perhearvioinnin käytössä huomioitaviin tekijöihin lukeutuu mitä huomattavissa määrin palvelun tuottamiseen sitoutettavat resurssit. Kentällä työskentelevien puheenvuoroissa toistui työmenetelmän perinteisen mallin raskaus siihen luettavien työntekijöiden määrän sekä käytetyn työajan puitteissa. Vaikka perinteiseen malliin käytetty aika aineiston mukaan on keskimäärin muutamia kuukausia, on tämän sisällä tehty työ sitäkin intensiivisempää. Työskentelyn suurtyöisin vaihe painottuu dokumentointiin, joka jakautuu tapaamisten kirjaukseen, kirjausten purkuun sekä yhteenvedon tekemiseen. Tämä työmuoto sitoo perusidean mukaisesti vähintään yhden työparin asiakkuutta kohden. Erilaisissa variaatioissa, kuten eroperhe-arvioinneissa kuvioon saattaa lukeutua jopa kaksi työparia. Perhearviointimalli edellyttää organisaatioilta sitoutumista myös siinä mielessä, että työntekijöitä ei ryhdytä kesken kaiken vaihtamaan taikka suunnittelemaan kertaluontoisia sijaistuksia. Tämä ei palvele prosessin kokonaisuutta, eikä varsinkaan asiakassuhteen syntymistä: asiakkaalle täytyy muodostua tunne siitä, että työ etenee lupausten mukaisesti, ja että työntekijöillä on aidosti aikaa kohdata heidät (Rousu – Holma 2004: 16–17; Lastensuojelun laatusuositus 2014: 18, 29).

Työskentely voi olla mittava, mutta vastapainona perhearvioinnin käytöstä nousee tietty tehokkuus, joka jälleen kerran palautuu työmenetelmän sovellettavuuteen. Perhearviointimalli itsessään tarjoaa perheiden kanssa työskentelyyn hyvin yleispätevän työn kehikon. Menetelmän ideaan kuuluva perheen toimintamalli on laaja ja kattava kuvaus perhelämän osa-alueista, jonka mukaan tehty työ missä tahansa lastensuojelun perheitä koskevassa kontekstissa antaa suhteellisen pätevän läpileikkauksen perheen tilanteesta. Tehokkuus-aspektia käydään läpi myös lastensuojelupalveluiden laatumääritelmässä, joissa asiaa lähestytään palvelun käyttöasteen sekä kapasiteetin kautta. Tästä näkökulmasta käsin perhearviointimalliin voidaan katsoa sisältyvän potentiaalia työmuotojen harmonisoitumisen suhteen, ja edelleen työn tehostumiseen vapautuvien resurssien merkeissä. (Holma – Rousu 2004: 15.)

Teemahaastatteluissa noussut uusi, työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia käsittelevä teema on tärkeä myös johtopäätelmien resurssija koskevien havaintojen osalta.

Kuten edellä jo mainitaan, voi perhearviointi olla yksittäisen työntekijän kannalta suuritoiminen. Kuluttavuus perustuu kuitenkin myös suureen vastuuseen sekä asiakkaiden kanssa läpikäytyihin hyvin kipeisiinikin aiheisiin. Varsin lyhyessä ajassa nostetaan esiin jopa hyvin isoja ja vaikeita asioita, joiden käsittely koettelee asiakkaan ohella myös työntekijän henkisiä rajoja. Näin ollen työmenetelmän edellyttämiin resursseihin on oleellista lukea myös työntekijälle suunnatun tuen järjestäminen. Haastateltavat puhuivat siitä, kuinka tärkeää on, että työyhteisössä on useampi perhearviointia tekevä vertainen työntekijä, asianmukainen työnohjaus sekä työnantajalta saatu henkinen tuki. (Lastensuojelun laatusuositus 2014: 28–29.)

Johtopäätelmien yhteenvetona sekä konkreettisina kehittämisideoina työelämäyhteistyökumppaneille nostaisin opinnäytetyöstä juuri perhearviointimallin käytettävyyden ja työn suunnittelussa sekä toteutuksessa huomioitavat ehdot. Jyväskylän lastensuojelun perheohjaus on jo lähtökohtaisesti oman perhearviointimallin käytössään mietiskellyt erilaisten uusien variaatioiden kehittelyä, käytännön esimerkkinä juuri eroperheiden kanssa työskentely. Tähän liittyen voidaan opinnäytetyön pohjalta tarjota se tieto, että työmenetelmää on tosiasiaassa myös huoltajuuskiistoissa hyödynnetty tietyin ratkaisuin. Erilaisista variaatioista puhuessa eräänlaiseksi idea-aihioksi nousee myös osittaisten ”perhearviointipakettien” tarjoaminen. Tällöin työskentelyllä on jo tunnettu fokus, kuten esimerkiksi mielenterveyden ja päihteiden teema, joiden suhteen olisi kenties omia strukturoituja palvelupaketteja. Tätä aihetta sivuaa myös sosiaaliohjaaja Rauhala, joka kertoi haastattelussaan, että perheohjaus yrittää yhtenäistää työmenetelmiään ja luoda yhteisiä työkalupaketteja kaikkien työntekijöiden käyttöön.

Sosiaaliohjaaja Rauhalan kommentti nivoo yhteen edellä mainitsemani työn kehikon ja työelämäyhteistyökumppaneita molempia palvelevan havainnon. Perhearviointimallin avulla voisi siis esimerkiksi kehittää kokonaisten työyhteisöjen sisäisiä kulttuureja vaikkapa juuri dokumentoinnin osalta. Mallin pohjalta voidaan käydä myös keskustelua ylipäätään siitä, mitkä ovat vallitsevien työmuotojen arvot ja käytänteet.

Perheiden päivä kuntoutuksen kehittämisen osalta opinnäytetyö tarjoaa eväitä kuvatesaan potentiaalisen työmenetelmän käyttöä aidossa työelämässä. Näiden ohella opinnäytetyössä on jäsennetty myös menetelmän käytössä huomioitavia tekijöitä, joiden olemassaolon tunnistaminen tässä vaiheessa, ennen työmenetelmän käyttöön ottoa, on suunnittelun ja toteutuksen kannalta mitä edullisinta. Näkisin, että päivä kuntoutus hyötyy

esimerkiksi työn resursointia koskettelevasta osiosta, jonka myötä suosittelen palveluun laajentavan kuntoutuksen mieltävän esimerkiksi sitä, että aloittaisi työntekijöiden perehdyttämisen pareina. Työmenetelmän käyttö kannattaisi huomioida niin ikään työn suunnittelussa, ja varata siis perhearviointiin riittävästi aikaa prosessien läpi viemisessä.

Opinnäytetyössä esitettyjen tulosten ja johtopäätelmien perusteella on mielestäni perustelua sanoa, että perhearviointiin kiinnitetty huomio ja sen saralla tehty kaikki kehittäminen itsessään on jo asiakaslähtöisyyttä edistävää, sosiaalipalveluiden kehittämistä mukailevaa ja lastensuojelupalveluiden laatumääritelmiä noudattavaa toimintaa.

10 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli etsiä tietoa työelämän käytännöistä perhearviointityömenetelmään liittyen, ja tätä kautta kehittää Jyväskylän lastensuojelun perheohjauksen sekä perheiden päiväkontoutuksen työtä. Tarkoituksena oli selvittää miten perhearviointia on tehty lastensuojelussa, mitkä ovat sen toteutuksessa huomioitavia tekijöitä. Tutkimusongelman luonne vaikutti menetelmällisiin valintoihin, joiden myötä päätin kerätä aineiston perhearviointia tehneitä työntekijöitä haastatellen. Haastateltavilta saatu tieto perustuu tutkittavaan aiheeseen, eli kokemukseen perustuvaan tietoon, jota he jäsensivät teemahaastatteluun valitun viiden teeman kautta. Näitä teemoja ovat työntekijä, asiakas, työmenetelmä, muut palvelut ja verkostot sekä työn kehittäminen. Aineistosta paljastui vielä kuudes teema, jonka nimesin ”perhearviointi kokemuksena”. Käsittelin aineiston sisällönanalyysin mukaisesti ja heijastin tuloksia valitsemaani lastensuojelun sekä kehittämisen viitekehykseeni.

Opinnäytetyön toteutus vastasi työn tarkoitukseen vastaten esittämiini tutkimuskysymyksiin. Tuloksissa ja johtopäätelmissä olen rakentanut valitsemaani aineiston määrään ja laatuun perustuen kuvauksen perhearviointin käytöstä ja huomioitavista tekijöistä. Keskeisimmät havainnot ovat tiivistettävissä työmenetelmän sovellettavuuteen sekä siihen varattaviin resursseihin.

Tuloksiin ja johtopäätelmiin pohjaten olen esittänyt myös konkreettisia kehittämisideoita. Opinnäytetyöstä syntynyt kuva perhearviointista ei ole tyhjentävä, eikä tällainen yksiselitteisyys ollutkaan missään vaiheessa itse tarkoitus. Teemahaastattelussa käsitellyt asiat ovat monisyiseen työmenetelmään ja sen varsinaiseen sisältöön nähden vielä hyvin pintapuolisia. Opinnäytetyö on kuitenkin omanlaisensa läpileikkaus siitä, millaisia ihmisiä, tilanteita ja ympäristöjä, sekä näiden suhteen huomioitavia asioita työmenetelmään käyttöön voi sisältyä. Koottujen tietojen pohjalta yhteistyökumppanit voivat reflektoida nykyisiä työmuotojaan, ja kenties ohjata niitä eteenpäin kohti uudenlaisia asiakasryhmiä ja lastensuojelun tilanteita.

Opinnäytetyön perusteella mahdolliset jatkotutkimusaiheet voisivat liittyä esimerkiksi kehittämisideoissa mainittuihin työmenetelmän variaatioihin, eli määrätyn painopisteen omaavan työskentelyjen jalostamiseen käytäntöön saakka. Tällöin selvityksen kohteena olisi esimerkiksi päihdetyön fokuksella etenevän perhearviointin toteutus – miten se voisi oikeasti tapahtua ja mitä se pitäisi sisällään? Perheohjaus on miettinyt erilaisten

työkalupakkien kokoamista, johon liittyen tämänlaista painopisteajattelua voisi niin ikään hyödyntää jatkoaiheissa. Perheiden päivä kuntoutuksen puolella työmenetelmän käyttöön otossa voisi jatkotutkimukset niin ikään selvittää miten perhearviointia käytännössä toteutettaisiin Paatin päivärytmissä ja erilaisissa asiakaskokoonpanoissa yksilö-, pari- ja ryhmätoimintaan sisältyen.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön prosessista muodostui antoisa, mutta paikoittain hyvin vaikea työrupeama. Suurimmat haasteet liittyivät aikatauluun ja toteutukseen muiden opintojen ja henkilökohtaisen elämän kanssa. Erilaisia vaiheita reflektoidessani jäin myös miettimään aineiston keruuta, jossa ongelmaksi oli muodostua osallistujien löytäminen. Lopulta kokoon saatu aineisto oli kuitenkin hyvä ja mielestäni riittävä. Haastatteluihin sisältyi onnistumisen tunnetta myös siinä määrin, että ne sujuivat vähäiseen kokemukseen nähden tehokkaasti. Olen saanut opinnäytetyöstä ammennettua paljon myös jäljellä oleviin opintoihini, joista päällimmäisenä mainittakoon viimeinen työelämäharjoittelu – juurikin lastensuojelun piirissä.

Lähteet

ArVo - Arjen Voimavarat -perheohjauksen työmalli n.d.. Jyväskylän kaupunki. Verkkodokumentti. <<http://www.jyvaskyla.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/avohuollontuki/perhetyo/arienvoimavarat>>. Luettu 12.11.2015.

Bentovim, Arnold – Miller Bingley, Liza 2001. The Family Assessment – Assessment of family competence, strengths and difficulties © Queen's Printer and Controller of HMSO, Produced for the Department of Health. Brighton (GB): The Pavilion Publishing (Brighton) Ltd.

Hakkarainen, Tyyne - Londén, Pia - Peltosalmi, Juha 2015. Sosiaalibarometri 2015. Helsinki: Suomen sosiaali ja terveys ry.

Hirsjärvi, Sirkka - Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Kumpulainen, Aila 2006. Kuuden suurimman kaupungin lasten sijaishuollon palvelujen ja kustannusten vertailu 2005. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2006. Helsinki.

Lastensuojelun laatusuositus 2014. Lavikainen, Marjo – Puustinen, Aila – Ruuskanen, Kristiina (toim.). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Tampere: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2017.

Lastensuojelun keskusliitto 2004. Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.

Lastensuojelu 2014. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Verkkodokumentti. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=1>. Luettu 18.1.2016.

Mitä on lastensuojelu? 2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>>. Luettu 8.4.2016.

Ojasalo, Katri - Moilanen, Teemu - Ritalahti, Jarmo 2009. Kehittämistyön menetelmät - Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Perhearviointioppas – Perheen voimavarojen, vahvuuksien ja vaikeuksien arviointimenetelmä © Suomessa Suomen Mielenveysseura 2005. Rinne, Raili (toim.). Psykoterapiatietojen Instituutti. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy.

Perheiden päivä kuntoutus Paatti n.d.. Jyväskylän kaupunki. Verkkodokumentti. <http://www.jyvaskyla.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/avohuollontuki/paivakuntoutus>. Luettu 8.4.2016.

Rauhala, Eira 2016. Perheohjauksen sosiaaliohjaaja. Jyväskylän kaupungin lastensuojelu, avopalvelut. Jyväskylä. Haastattelu 18.2.

Rousu, Sirkka - Holma, Tupu 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön, toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Rousu, Sirkka - Holma, Tupu 2004. Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Rönkkö, Leena – Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: Wsoy.

Seppänen-Järvelä, Riitta - Vataja, Katri 2009. Työyhteisölähtöinen kehittämisote ja sen periaatteet. Teoksessa Seppänen-Järvelä, Riitta - Vataja, Katri (toim.): Työyhteisö uusille urille - Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sinko, Päivi – Muuronen, Kaisu 2013. Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Lastensuojelun Keskusliitto. Verkkodokumentti. < https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Olisiko_jo_tekojen_aika.pdf.> Luettu 17.1.2016.

Sosiaalihuoltolaki uudistuu – Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja siihen liittyvät muut lainsäädäntöuudistukset 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. < <http://videonet.fi/web/stm/aluekierros/lahti/>>. Luettu 31.3.2015.

Toikko, Timo 2012. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Tuurala, Timo n.d. Laatuysteiskunta. Verkkodokumentti. <<http://www.kotiposti.net/tuurala/Laatuysteiskunta.htm>>. Luettu 3.1.2016.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Virtanen, Pekka – Suoheimo, Maria – Lamminmäki, Sara – Ahonen, Päivi – Suokas, Markku 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämiseen. Helsinki: Tekes.

Teemahaastattelu

Taustatiedot

- työntekijä (taso/nimike)
- organisaatio (yleisesti)

TEEMAT

Työntekijä

- Ketkä ovat perhearviointiprosessiin osallistuvat työntekijät?
- Millaiset ovat heidän roolinsa ja työtehtävänsä prosessissa?

Asiakas

- Millainen on perhearviointiin osallistuva asiakas?
- Ketkä ovat perhearviointiin osallistuvia perheenjäseniä?
- Miten he osallistuvat perhearviointiin?

Työmenetelmä

- Miten perhearviointia tehdään tapaamisten määrän ja keston suhteen?
- Missä perhearviointia tehdään?
- Millaisia teemoja ja tapahtumia perhearviointi sisältää?
- Millaisia työkaluja työssä hyödynnetään?

Muut palvelut/verkot

- Millaisten perus- ja erityispalveluiden piirissä perhearvioinnin asiakkaat ovat olleet ennen arviointia?
- Millaisia palveluita asiakkailta voi olla samaan aikaan?
- Millaisia palveluita asiakas käyttää perhearvioinnin jälkeen?

Työn kehittäminen

- Miten perhearviointia kehitetään?
- Ketkä osallistuvat kehittämiseen?